KRAJINSKI PARK LAHINJA

PROGRAM VARSTVA IN RAZVOJA
NAČRT UPRAVLJANJA ZA OBMOČJE KRAJINSKEGA PARKA LAHINJA

Črnomelj, november 1998

KRAJINSKI PARK LAHINJA

PROGRAM VARSTVA IN RAZVOJA
NAČRT UPRAVLJANJA
ZA OBMOČJE KRAJINSKEGA
PARKA LAHINJA

NAROČNIK: MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR
Uprava RS za varstvo narave, Vojkova 1b, Ljubljana
/Pogodba:št.2521-98-040122 z dne 2.10.1998/

IZDELALA:AGENCIJA ZA RAZVOJ, D.O.O.
TRG SVOBODE 3, ČRNOMELJ

DELOVNA SKUPINA:
Vodja projekta: Mojca Stjpenovič, univ. dipl.ekon
v.d.direkrorica Agencije za razvoj d.o.o. Črnomelj

Sodelavci:Mira Ivanovič, univ. dipl.bio, ZVNKD Novo mesto
Boris Lorkovič, u.d.i.a. , ARHA d.o.o., Črnomelj
Alma Vičar, univ. d.i.a., MOP, Uprava RS za varstvo narave
Danilo Breščak, univ.dipl.arh., ZVNKD Novo mesto
Greta Avguštin, univ. dipl. agr., OU Črnomelj
Vinko Kunič, univ. dipl. gr., OU Črnomelj
Bernarda Stariha, univ. dipl. agr., KSS Črnomelj
Marija Mojca Črnič, univ.dipl. agr., KSS Črnomelj

Izdelano v novembru 1998

VSEBINA

1. UVOD 5

1.1. IZHODIŠČA ZA PRIPRAVO VARSTVA IN RAZVOJA 5
1.2. NAMEN PROGRAMA VARSTVA 5

2. OPIS OBRAVNAVANEGA OBMOČJA 6

2.1. GEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI 6
2.2. ZGODOVINSKI OPIS OBMOČJA 7
2.3. PRAVNO IN UPRAVNO STANJE 7

3. VREDNOTENJE OBRAVNAVANEGA OBMOČJA 8

3.1. VLOGA OBMOČJA V SLOVENIJI IN BELI KRAJINI 8
3.2. NARAVOVARSTVENO VREDNOTENJE 8
3.2.1.Izjemnost (ogrožene vrste, habitati, naravna dediščina) 8
3.2.2.Tipičnost v ožjem in širšem geografskem okvirju 11
3.3.STOPNJA OHRANJENOSTI NARAVE 15
3.4.KULTURNO ZGODOVINSKO VREDNOTENJE 15
3.4.1.Kulturna dediščina 15
3.4.2.Kulturna krajina 17
3.5.DRUŽBENO EKONOMSKO VREDNOTENJE 18
3.5.1.Malo gospodarstvo 18
3.5.2.Kmetijstvo 19
3.5.3.Gozdarstvo 21
3.5.4.Turizem in rekredacija 21
3.5.5.Dopolnilne dejavnosti 23
3.5.6.Infrastruktura 23
3.6. ŠTUDIJSKO RAZISKOVALNO DELO 28
3.7. SINTEZA VREDNOTENJA 28

4. CILJI 29

4.1. OPREDELITEV DOLGOROČNIH CILJEV UPRAVLJANJA Z ZAVAROVANIM OBMOČJEM 29
4.1.1. Varstvo in ohranitev narave 29
4.1.2. Kmetijstvo 29
4.1.3. Dopolnilne dejavnosti 30
4.1.4. Turizem 30
4.1.5. Gozdarstvo 31
4.1.6. Infrastruktura 31
4.1.7.Prostorski cilji 32

stran

4.1.8. Socialni cilji 32
4.1.9. Proizvodni cilji 32
4.1.10. Varstvo kulturne dediščine 32

4.2. OPREDELITEV DEJAVNIKOV, KI POTENCIALNO VPLIVAJO NA CILJE 33

4.3. OPREDELITEV OMEJITEV 33
4.3.1. Dejavniki, ki rezultirajo iz pravnega sistema 33

4.4. IDENTIFIKACIJA MANKAJOČIH PODATKOV 34

4.5. OPREDELITEV SREDNJEROČNIH IN KRATKOROČNIH CILJEV UPRAVLJANJA 35

4.6. DOLOČITEV KRITERIJEV ZA OPREDELITEV OBMOČIJ UPRAVLJANJA 36

4.7. OCENITEV MOŽNOSTI IZBOLJŠANJA EKOLOŠKIH RAZMER 37

5. CELOSTNI PROGRAM UPRAVLJANJA 39

5.1. CONACIJA IN OPREDELITEV MOŽNOSTI DEJAVNOSTI 39

5.2. PROGRAMI UPRAVLJANJA PO DEJAVNOSTIH IN CONAH 40

5.3. PREDLOG UPRAVLJANJA IN DOLOČITEV NOSILCEV 48

5.4. PREDLOGI PROGRAMOV 49
5.4.1. Kmetijstvo 49
5.4.2. Turizem in dopolnilne dejavnosti 50
5.4.3. Varstvo narave 53
5.4.4. Kulturna dediščina 53

5.5. NAČRT REALIZACIJE IZVEDBE CELOSTNEGA PROGRAMA UPRAVLJANJA 53

5.6. TERMINSKI OKVIRNI PLAN IZVAJANJA PROJEKTOV 56

5.7. DOLOČITEV PREDNOSTNIH PROJEKTOV 57

6. VIRI IN LITERATURA 58

1. UVOD

1.1. IZHODIŠČA ZA PRIPRAVO PROGRAMA VARSTVA IN RAZVOJA

Skupščina občine Črnomelj je leta 1988 sprejela Odlok o razglasitvi krajinskega parka Lahinja za naravno znamenitost (SDL,št. 3/88) in dopolnitev odloka v letu 1998, ki narekuje izdelavo programa varstva in razvoja parka (Ur.l. RS, št. 73/98).

Strokovne osnove in podlage, ki smo jih upoštevali pri izdelavi programa varstva in razvoja so:

-Odlok o pripravi in sprejetju družbenega plana Občine Črnomelj za obdobje 1986-1990 (SDL,7/85)
-Prostorske sestavine družbenega plana Občine Črnomelj za obdobje 1986-1990 (SDL, 2/87)
-Dolgoročni plan Občine Črnomelj za obdobje 1987-2000 (SDL , 13/90)
-Zasnova za varstvo naravne in kulturne dediščine (Pripravil: ZVNKD Novo mesto, marca 1989)
-Odlok o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin družbenega plana Občine Črnomelj za obdobje 1986-1990 (Ur.l. RS, 45/95)
-Odlok o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Črnomelj za obdobje 1986-1990 ter plana Občine Črnomelj za obdobje 1986-1990 prostorskih sestavin družbenega plana (SDL, 3/889
-ODLOK O RAZGLASITVI KRAJINSKEGA PARKA LAHINJA (SDL, 3/88)
-ODLOK O SPREMEMBAH IN DOPOLNITVAH ODLOKA O RAZGLASITVI KRAJINSKEGA PARKA LAHINJA (Ur.l.RS 73/98)
-GOZDNO GOSPODARSKI NAČRT ZA GOSPODARSKO ENOTO ADLEŠIČI (izdelan za obdobje 1993-2002; Izdelovalec: Zavod za gozdove Slovenije, območna enota Novo mesto)

1.2. NAMEN PROGRAMA VARSTVA

Program varstva je dejansko osnova za izvajanje akta o razglasitvi.
Z uvajanjem programa varstva bo zagotovljeno usklajevanje interesov med lokalnim prebivalstvom in občino ter med posameznimi sektorji, ki so na zavarovanem območju prisotni.

Namen programa varstva je:

1. Zagotoviti usmerjeno in učinkovito upravljanje s parkom
2. Ohranitev naravnih in kulturnih vrednot parka
3. Kakovosten razvoj za lokalno prebivalstvo
4. Zagotavljanje sredstev za izvajanje projektov v parku
5. Vzpostavitev sistema upravljanja v zavarovanem območju (vzpostavitev delovanja upravljalske organizacije)
6. Usklajevanje interesov s "prizadetimi"
7. Določitev odškodnin

2. OPIS OBRAVNAVANEGA OBMOČJA

Krajinski park Lahinja (v nadaljevanju: KP Lahinja) obsega območje povirja in zgornjega toka reke Lahinje in spada v krajevno skupnost Dragatuš, občina Črnomelj. Zanimiv je v naravoslovnem, krajinskem in kulturnem pogledu. Reka Lahinja in pritoki se odlikujejo po naravnem toku, čisti vodi in bogati vodni favni. V parku sta dve večji močvirji (naravna rezervata) pomembni kot življenjska prostora ogroženih in redkih rastlinskih in živalskih vrst. Na razmeroma majhni površini najdemo več kraških pojavov, značilnih za plitvi kras v Beli krajini: kraška jama, kraško polje s številnimi izviri in ponori, termalni izvir, udorna vrtača itd.

Območje KP Lahinja je zanimivo tudi v kulturno zgodovinskem pogledu. Na polotoku reke Lahinje v Pustem Gradcu, v območju prazgodovinskega naselja in nekdanjega srednjeveškega gradu, stoji cerkev Vseh svetnikov. Tik pod masivno skalo, ki označuje lokacijo srednjeveškega gradu, obratujeta še Klepčev mlin in žaga venecijanka z zanimivim in izvirnim postrojenjem.

Park ima tudi že oblikovan svoj razpoznavni znak, na katerem je upodobljen vodomec, ena najbolj ogroženih ptic Slovenije, ki si je ob Lahinji našel svoje zavetišče.

2.1. GEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI

Krajinski park leži v Beli krajini ob magistralni cesti Črnomelj-Vinica. Obsega območje naselij Veliki in Mali Nerajec, Pusti Gradec, Mala Lahinja, Črešnjevec, Knežina, Belčji vrh in Šipek. Zahodni rob parka predstavlja magistralna cesta, vzhodnega gričevje, ki se dviguje nad strugo reke Lahinje, severnega makadamska cesta, ki pelje iz magistralne ceste v vas Pusti Gradec in južnega asfaltna cesta Mali Nerajec-Belčji Vrh.

Na območju parka je relativno dovolj padavin. Rezerva vode v tleh se kritično zmanjša julija, avgusta in septembra.

Tla v krajinskem parku so razgibana. Na severu sestavljajo park konglomerati, okoli naselja Veliki Nerajec biolititi s fosilnimi ostanki alg in foraminifer. Osrednji in južni del parka pa ležita na dolomitih s fosilnimi ostanki. Park je povezan s svetom preko regionalne ceste, ki vodi v smeri proti severu v Črnomelj in naprej v Novo mesto in Ljubljano v nasprotni smeri pa proti Vinici in Hrvaški. Vasi v parku so med seboj povezane s krajevnimi potmi, ki so hkrati pomembna kmetijska infrastruktura.

Ekološki pogoji na območju krajinskega parka Lahinja so bolj podobni panonskim kot dinarskim. Izoblikovali so značilno vegetacijo. Prvotni gozd je bil mešani gozd. Zemljišča, ki so reliefno ravna in z ugodnimi fizikalnimi lastnostmi, so kmetje v preteklosti spremenili v njive, na katerih uspevajo predvsem poljščine, ki potrebujejo toplejše podnebje ter prenesejo daljše sušno obdobje (pšenica, ajda). Značilna vegetacija izpranih steljniških tal na gričevnatem delu v okolici reke Lahinje je breza (Betula pendula) s podrastjo orlove praproti (Pteridium aquilinum). Opuščene obdelovalne površine se hitro zaraščajo. Travniki so slabše kvalitete in niso oskrbovani ne gnojeni. V travni ruši je mnogo mahu. Šaši prevladujejo na vlažnih tleh ter bodičasti pleveli na bolj suhih rastiščih.

2.2. ZGODOVINSKI ORIS OBMOČJA

Poselitev na območju KP Lahinja sega v prazgodovino. Na okljuku Lahinje v Pustem Gradcu so bili najdeni predmeti iz bronaste dobe (okoli 2000 let pred našim štetjem), proti Velikem Nerajcu so še sedaj vidni ostanki grobišč iz železne dobe (okoli 1000 let pred našim štetjem), proti Šipku pa so bili najdeni ostanki iz antike. Popolnejša slika o naselitvi je poznana iz srednjega veka naprej (16. in 17. stoletje), ko je v Pustem Gradcu stal grad, ki je zapiral vstop na okljuk Lahinje. Tudi cerkev na Belčjem Vrhu izvira iz tega časa. Očitno je okljuk v Pustem Gradcu vse od prazgodovine do vključno srednjega veka kljub turškim vpadom, omogočal varno naselitev.

Dandanes so ostanki stare naselitve vidni le kot kmečke vasi na vzpetinah, ki so nastale iz tlačanskih zaselkov, v zgradbah obeh cerkvic ter mlina in žage kot ostankov gospodarskih poslopij ob gradu. Pisni viri iz 19. stoletja kažejo, da se je število prebivalcev na območju parka več kot prepolovilo, nekatera naselja pa so skoraj opustela (npr. Črešnjevec, manj Knežina). K temu je največ pripomogla emigracija v tujino že sredi 19. stoletja, saj revna zemlja ni omogočala preživljanja s kmetijstvom. Posledice razselitve so vidne v propadanju vasi in starih objektov, ter v zaraščanju pašnikov in vinogradov.

2.3. PRAVNO IN UPRAVNO STANJE

Za območje veljajo sledeči prostorski plani in odloki:

-Odlok o pripravi in sprejetju družbenega plana Občine Črnomelj za obdobje 1986-1990 (SDL,7/85)
-Prostorske sestavine družbenega plana Občine Črnomelj za obdobje 1986-1990 (SDL, 2/87)
-Dolgoročni plan Občine Črnomelj za obdobje 1987-2000 (SDL , 13/90)
-Zasnova za varstvo naravne in kulturne dediščine (Pripravil: ZVNKD Novo mesto, marca 1989)
-Odlok o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin družbenega plana Občine Črnomelj za obdobje 1986-1990 (Ur.l. RS, 45/95)
-Odlok o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Črnomelj za obdobje 1986-1990 ter plana Občine Črnomelj za obdobje 1986-1990 prostorskih sestavin družbenega plana (SDL, 3/889
-ODLOK O RAZGLASITVI KRAJINSKEGA PARKA LAHINJA (SDL, 3/88)
-ODLOK O SPREMEMBAH IN DOPOLNITVAH ODLOKA O RAZGLASITVI KRAJINSKEGA PARKA LAHINJA (Ur.l.RS 73/98)
-GOZDNO GOSPODARSKI NAČRT ZA GOSPODARSKO ENOTO ADLEŠIČI (izdelan za obdobje 1993-2002; Izdelovalec: Zavod za gozdove Slovenije, območna enota Novo mesto)

3. VREDNOTENJE OBRAVNAVANEGA OBMOČJA

3.1. VLOGA OBMOČJA V SLOVENIJI IN BELI KRAJINI

Območje razglašenega krajinskega parka Lahinja je edino zavarovano območje v Beli krajini, kjer so ohranjena rastišča redkih ogroženih rastlinskih in živalskih vrst. V obravnavanem parku so evidentirani redki in vrednejši biotopi ogroženih rastlinskih vrst, ki so na rdečem seznamu ogroženih rastlinskih in živalskih vrst v Sloveniji.

Območje je zanimivo tudi v geografskem smislu, kajti gre za območje plitvega krasa, ki je izjemnost v slovenskem prostoru. Gre za kraški svet, kjer je nivo talne vode tik pod površjem in prav ta značilnost je hkrati ekološka občutljivost, ki narekuje in kliče po sonaravnem kmetovanju v omenjenem prostoru.

Območje je zanimivo tudi v kulturno zgodovinskem smislu, kjer pravo kulturno zakladnico parka predstavljajo prazgodovinska naselbina in pripadajoče gomilno grobišče, podeželska cerkev z značilno arhitekturo, žaga venecijanka ter mlin v okljuku reke Lahinje v Pustem Gradcu in je znano tudi med evropskimi sorodnimi lokacijami.

3.2. NARAVOVARSTVENO VREDNOTENJE

3.2.1. Izjemnost (ogrožene vrste, habitati)

NARAVNA DEDIŠČINA

1. NARAVNE ZNAMENITOSTI

1.1. Naravni rezervati

Lahinjski lugi

Reka Lahinja s svojo meandrirano in plitvo strugo ustvarja takoj za izvirom izredno ekološko pestro močvirje, poraslo s šašjem in trsjem, osrednji del močvirja je neprehoden, medtem ko so obrobni mokrati travniki, ki se stikajo s pobočjem, prehodni.

Od rastlinskih združb prevladujejo:
- Caricetum gracilis
- Caricetum elatae
- Junco mollinetum

Evidentirane so sledeče ogrožene in redke rastlinske vrste:
- belocvetna pegasta prstasta kukavica (Dactylorisa maculata sobp. transsilvanica)
- močvirski svišč (Gentiana pneumonathe)
- kačji jezik (Ophioglossum vulgatum)
- mačje uho (Ophis sp.)

Med ogroženimi vrstami ptic omenjamo vodomca, vrbjo listnico, malega slavca in kanjo.
Luge predstavljajo v času selitev ptic vmesno postajo za mnoge vodne ptice.

Nerajski lugi

Takoj za sotočjem Nerajčice in Lahinje je ob nekdanjem rečnem meandru nastalo močvirje ter mokrotni travniki in logi.Travniki so sicer enkrat letno košeni, a kljub temu so skoraj vsi rastišče ene najbolj ogroženih rastlinskih vrst v Sloveniji, močvirske kukavice (Orchis palustris).
Lugi so nekoliko reliefno dvignjeni in so prav tako pomembno rastišče ogrožene in redke rastline, navadne rezike (Cladium mariscus).
Po merilih IUCN (Mednarodna zveza za varstvo narave in naravnih dobrin) veljata obe rastlini za ranljivi vrsti, nerajske luge predstavljajo največje in najbolj ohranjeno rastišče omenjenih vrst v Sloveniji.

1.2. Naravni spomeniki

Reka Lahinja
Reka Lahinja z vsemi pritoki je osrednji belokranjski površinski odvodnik. Geološko gledano je kanižarska kadunja do začetka pleistocena zajezovala vse večje kraške izvire in zaradi nizkih piezometričnih nivojev podzemne kraške vode ni moglo priti do pretokov vode po podzemski poti proti reki Kolpi.

Reka Lahinja pride na dan v več manjših izvirih v dolini pod vasjo Knežina. Vzhodni izvir prihaja na dan izpod manjših skal in med letom presahne. Glavni izvir oblikuje manjše jezero, ki prehaja v ozko strugo, vrezano v ilovnato naplavino kraškega ravnika. Del tega izvira je bil leta 1952 obzidan in je služil za zajemanje pitne vode, vendar zdaj nima več te funkcije. Dno jezera je razgibano z menjavo plitvin in tolmunov ter prekrito z naplavinami. Izvirna kotanja (zajem) je bila leta 1995 na novo obzidana.

Pestra obrežna in vodna vegetacija zagotavlja ugodne življenjske razmere številnim vodnim in obvodnim živalskim vrstam. Do nedavnega je bila Lahinja biotop vidre. Od rib so najpogostejše klen, platnica, ščuka. Struga ima majhen padec, zato oblikuje številne okljuke. Ob njih se je razvil močvirnati svet.

Tik pod vasjo Veliki Nerajec se v Lahinjo izliva potok Nerajčica. Vodnatost in globina reke se bistveno poveča. Dalje ob reki je več manjših izvirov. Eden najpomembnejših je sifonski izvir Vidrina in vodna jama Šipek. Tik pred Pustim Gradcem je širina reke že približno 15 m. Pretok vode je zadosten za njeno hidroenergetsko izrabo. Zgrajen je kamniti jez, za njim obratujeta mlin in žaga.
Reka Lahinja teče vse do Črnomlja po kraškem ravniku in oblikuje značilne okljuke. Južno od Črnomlja je z nekaj meandri ujeta v nepropustne sedimente in ima mestoma značaj "kanjonske" reke.

Potok Nerajčica

Potok Nerajčica prihaja na dan v sifonskem izviru okno pod vasjo Mali Nerajec. Izvir je obzidan z betonskim koritom. Na skali nad izvirom je kamnita hiša s kipcem Lurške Marije. Potok teče v ozki in razmeroma globoki strugi, vrezani v ilovnato naplavino kraškega ravnika.

Nerajčico napajata nizvodno še dva manjša izvira Krnica in Stepanjec. Vodno zaledje Nerajčice predstavlja Poljanska gora.

Izvir Topličica

Pri vasi Šipek je na poplavni ravnici ob reki Lahinji edini znani topli izvir v Beli krajini. Voda prihaja na dan v manjših izvirih skozi plasti naplavin vzdolž 20 m dolge struge, ki se izliva v Lahinjo. Temperatura vode je 18,4° C in sodi v skupino hladnih toplic.

Mlaka

Manjši močvirni biotop je nastal v plitvi glineni depresiji na dolomitni osnovi. Zastajanje vode v kadunji je pogojevalo nastanek pestrega močvirnega biotopa.

Mlako napaja voda z okoliškega pobočja, zato vodni nivo niha. Voda večkrat preko roba kadunje odteka proti Zjotu.

Posebnost: potrjeni najjužnejši znani biotop želve sklednice.

Zjot

Je ponorna kraška jama v zaledju izvira Stepanjac. V jami ponikne manjši potok, ki se ob visokih vodostajih pojavlja v dolini pred jamo. Periodični tok je ostanek nekdanjega površinskega toka, ki se v procesu zakrasevanja postopno umika pod površje.
Za sifonskim ponorom je za manjšim naravnim mostom vhod v jamo. Erozijsko oblikovan vhodni rov se razširja v osrednjo kapniško dvorano, ki je na več mestih povezana s spodnjo aktivno etažo. V končnem delu se obe etaži združita v ozek vodni rov, ki se usmerja proti izviru Stepanjec.

Glušenka

Je udorna vrtača sredi polja v zaledju izvira Stepanjac. 8 metrov globoko dno je v stiku s podzemsko vodo in je stalno zalito. Vodni nivo niha. Domačini pa pomnijo, kako se je ob neki povodnji voda razlila po polju in tekla proti Lahinji.

Jama Pečina

V okljuku Lahinje pri Pustem Gradcu se v skalnem pobočju odpira izvirna jama Pečina, ki se za ozkim vhodom zaključuje s sifonskim izvirom.

1.3. Ogrožene rastlinske in živalske vrste

Na vlažnih travnikih, suhih travnikih in zaraščenih predelih lugov so evidentirane sledeče vrste:

a) Rastlinske vrste, ki so v Rdečem seznamu ogroženih praprotnic in semenk Republike Slovenije (Wraber, Skoberne, 1989):
- močvirska kukavica (Orchis palustris) - rnljiva vrsta (V)
- navadna rezika (Cladium mariscus) - ranljiva vrsta (V)
- boljši šaš (Carex pulicaris) - ranljiva vrsta (V)

b) Regionalno redke rastlinske vrste. To so vrste, ki so v regiji redko zastopane, čeprav so v Sloveniji splošno razširjene:
- močvirski svišč (Genitiana pneumonathe L.)
- kačji jezik (Opihoglossum vulgatum L.)
- belocvetna prstasta kukavica (Dactylorhiza maculata ssp. Transsilvanica)
- frncoski šipek (Rosa galica)
- ilirski mleček (Gladiolus illyricus)
- mačje uho (Ophrys sp.)

c) Zavarovane živalske vrste, mednje spadajo naslednja vrste ptic:
- vodomec (Alcedo atthis)
- kukavica (Cuculus canorus)
- siva čaplja (Ardea cinera)
- rjava čaplja (Ardea purpurea)
- navadna kanja (Buteo buteo)
- mali detel (Dendrocopus minor)
- veliki detel (Dendrocopus major)
- mali deževnik (Charadrius dubius)
- vse ptice pevke navedene v tabeli (prirodoslovni muzej-84)

V tem sklopu bi morali omeniti tudi podzemno favno, vendar ta še ni raziskana.

3.2.2. Tipičnost v ožjem in širšem geografskem okvirju

GEOGRAFSKA LEGA

Krajinski park Lahinja leži v sredi največjega slovenskega, to je belokranjskega ravnika v zgornjem povirju reke Lahinje. Nadmorska višina parka je od 150-200 m nadmorske višine. Skupaj z naselji na njegovem robu zavzema površino okoli 4 km2. Območje KP Lahinja je skoraj neposeljeno. Manjše gručaste vasi so razporejene na vzpetinah in terasah na obrobju parka.

V smeri proti Vinici oz. jugu je park oddaljen od središča občine, mesta Črnomelj 10 km. Upravno spada park v območje Krajevne skupnosti Dragatuš, ta pa leži v osrednjem delu občine Črnomelj.

Svet v KP Lahinja je valovit, razgiban, tik ob reki, ponekod močvirnat. Kljub temu, da na prvi pogled pokrajina ne kaže značilne kraške podobe, saj je rečna mreža razmeroma gosta, se takoj

pod površino skrivajo za kraški svet značilne podzemske jame, kraški izviri, ponori, ipd. Nedvomno se je idiličnost teh krajev vtisnila v pesmi Otona Župančiča, ki je svoja otroška leta preživljal v bližnjem Dragatušu.

Zaradi razgibanosti tal in zamočvirjenosti so zemljišča v KP Lahinja manj primerna za intenzivno kmetijsko obdelavo. Gozdov je razmeroma malo, še ti so umaknjeni na obronke gričev na vzhodnem delu parka.

Lokalno središče Dragatuš je oddaljeno od parka približno 2 km. Vasi ob parku (Mali in Veliki Nerajec, Belčji Vrh, Knežina, Črešnjevec, Pusti Gradec in Šipek) so gručastega tipa, razmeščene na vrhovih ali obronkih vzpetin. Le naselje Mala Lahinja leži v sredi parka. Območje parka in vasi so izključno namenjene bivanju in kmetovanju, saj ne zasledimo javnih objektov ali površin. Le v Malem Nerajcu sta ob glavni cesti dve gostilni, v Pustem Gradcu in na Belčjem Vrhu pa sta cerkvici, prva s pokopališčem.

KLIMA

Bela krajina, kamor širše spada krajinski park Lahinja, spada med toplejše predele Slovenije. Glede na razmeroma toplo podnebje ima Bela krajina (upoštevani so podatki meteorološke postaje Črnomelj - Dobliče) relativno dovolj padavin. Letna vrednost dejanske evapotranspiracije znaša 674 mm, odteče pa 542 mm vode. Rezerva vode v tleh se kritično zmanjša julija, avgusta in septembra. V posameznih sušnih letih nastopa primanjkljaj vode v tleh, kar se zgodi štirikrat do petkrat v 10 letih (skoraj vsako drugo leto). Bela krajina spada med najtoplejše predele v Sloveniji, saj je srednja letna oblačnost le tolikšna kot v Kopru.
Slana nastopa v Črnomlju do 28. aprila, v ekstremnih letih tudi 24 dni kasneje, prične pa se 13. oktobra in v ekstremnih letih tudi 29 dni prej.

1. Temperatura

- povprečna temperatura zraka	10,1° C
- povprečna temperatura zraka v vegetaciji	15,6 °C
- povprečna maksimalna temperatura zraka	15,8 °C
- povprečna minimalna temperatura zraka	4,9 °C
- povprečna vsota aktivnih temperatur v vegetacijski dobi	2964 ur
- absolutna maksimalna temperatura zraka	36,0 °C
- absolutna minimalna temperatura zraka	-22,0 °C

2. Padavine

- povprečna letna višina padavin	1187,5 mm
- povprečna višina padavin v vegetacij	749,9 mm

3.Sončne ure v vegetacijski dobi	1285 ur

GEOLOŠKI SUBSTRAT

Geolitološko sestavljajo območje krajinskega parka Lahinja predvsem karbonatne kamenine. Na severu prevladujejo konglomerati, okoli naselja Veliki Nerajec pa biolititi s fosilnimi ostanki alg in foraminifer. Območje, kjer si je vrezala strugo reka Lahinja je aluvialnega nastanka. Osrednji in južni del ležita na dolomitih in mikritih s fosilnimi ostanki koral. Na južnem delu parka so večje površine rdečih boksitnih glin.

RELIEF

Območje parka je konfiguracijsko dokaj razgibano. Leži na gričevnatem svetu, ki na južnem delu prehaja v ravnino. Mikrorelief je pester. V južnem delu je relief izrazito kraški z brezni in vrtačami. Močno pobočno zakraševanje in erozija zmanjšujeta možnost obdelovanja. Z oranjem po plastnicah se oblikujejo terase. Nadmorska višina na območju krajinskega parka Lahinja se giblje od 145 do 200 m.

FLORA

Ekološki pogoji na območju krajinskega parka Lahinja so bolj podobni panonskim kot dinarskim. Izoblikovali so značilno vegetacijo. Prvotno rastje je bil mešan gozd. Zemljišča, ki so reliefno ravna in z ugodnimi fizikalnimi lastnostmi, so kmetje v preteklosti spremenili v njive, na katerih uspevajo predvsem poljščine, ki potrebujejo toplejše podnebje ter prenesejo daljšo sušno obdobje (pšenica, ajda). Značilna vegetacija izpranih steljniških tal na gričevnatem delu v okolici reke Lahinje je breza (Betula pendula) spodrastjo orlove praproti (Pteridium aquilinum). Opuščene obdelovalne površine hitro zaraste avtohtono rastje. Travniki so slabše kvalitete in niso oskrbovani in gnojeni. V travni ruši je mnogo mahu. Šaši prevladujejo na vlažnih tleh ter bodičasti pleveli na bolj suhih rastiščih. V močvirju na območju Nerajskih in Lahinjskih lugov ob reki Lahinji, pa najdemo značilno močvirno vegetacijo z jelšo (Alnus sp.), vrbo (Salix sp.) in šaši (Carex sp.). Podrobnejše je flora obdelana v poglsvju 3.2.1.

TALNI TIPI

Na območju krajinskega parka Lahinja so tla dokaj heterogena. Ravninskega dela je prav malo. Prevladuje rahlo razgiban dvignjen teren, kjer prevladujejo rjava pokarbonatna in rjava sprana steljniška tla. Na dokaj velikem delu zasledimo intenzivno zakrasevanje.
Na območju parka so naslednji talni tipi:

- aluvialno-koluvialna tla (na južnem delu parka)
- pokarbonatna rjava tla - globoka (na dvignjenem terasastem terenu na vzhodnem delu parka)
- pokarbonatna rjava tla - žepasta
- lesivirana-steljniška tla (na položnem gričevju na jugovzhodnem delu in v okolici lug)
- oglejena tla (v Nerajskih in Lahinjskih Lugih)

ZALOŽENOST TAL S HRANILI

Hidromorfna tla zavzemajo večji del na področju Nerajskih in Lahinjskih lugov. Tla so tu glinasta, slabo propustna, relief hidromorfnih tal je rahlo razgiban z manjšimi vlažnimi depresijami, kjer prevladuje hidrofilna vegetacija. Na nekoliko dvignjenem terenu raste grmovje z brezami in praprotjo.
Njivski svet je razširjen na položno gričevnatem terenu, kjer prevladujejo globoka pokarbonatna tla. Njive so dokaj rodovitne. Kmetje pridelujejo na njih vse vrste poljščin. Zaradi ugodnih klimatskih razmer se pogosto sejejo tudi strniščni posevki.
Travnat svet je razširjen na bolj strmem reliefu in tam, kjer so tla plitva in močno zakrašena. Velik delež travnikov je tudi bo potoku Nerajčica, kjer so površine pogostokrat preplavljene.

Založenost tal s hranili je dokaj različna. Kemične analize kažejo na dokaj neizenačeno vsebnost hranil na posameznih lokacijah. Založenost s fosforjem je slaba, medtem ko je založenost s kalijem srednje dobra do dobra. Tla so slabo kisla (pH 5,5 - 6,5) do kisla (pH 4,5 - 5,5).

VAROVANJE OKOLJA

Naselja v vplivnem območju parka nimajo urejenega kanalizacijskega omrežja in čiščenja odpadnih vod (podobno kot vsa naselja v občini Črnomelj z izjemo Črnomlja). Za zbiranje odplak iz gospodinjstev imajo zgrajene greznice (tam, kjer imajo urejeno vodooskrbo iz vodovoda), drugje pa se odplake spuščajo tudi direktno v tla. Greznice so praviloma izvedene tako, da odplake poniknejo v podtalje. Za zbiranje gnojevke imajo kmetje bolj ali manj urejene gnojne jame, pri katerih obstoji možnost, da niso pravilno izvedene. Še posebej moteče je neurejeno gnojišče v Knežini.
Meteorna voda iz strešin se zbira v kapnicah, ostala se kanalizira po površju.
Potencialno nevarnost za onesnaženje podtalja ter številnih potokov in reke Lahinje poleg teh odplak predstavlja tudi pranje cistern za gnojevko, neposredno ob vodotokih.
Naselja so za ureditev kanalizacijskega omrežja in čiščenja odpadnih vod problematična, saj so majhna (le dve naselji imata več kot 50 prebivalcev, vendar še vedno manj kot 100) in so med seboj oddaljena. Ugodno je to, da so naselja dokaj strnjena.
Zbiranje in odvoz komunalnih odpadkov je na območju občine Črnomelj urejeno z odlokom iz leta 1989. Odpadki se deponirajo na centralni občinski deponiji. Vendar je šele z dopolnitvijo odloka iz leta 1993 urejeno zbiranje in odvoz iz manjših bolj dostopnih naselij. Na območju parka so to Belčji Vrh, Veliki in Mali Nerajec. Po isti dopolnitvi odloka bo z letom 1995 obvezno zbirati in odvažati komunalne odpadke iz vseh naselij v občini.
V območju parka sta v bližini regionalne ceste dva večja kamnoloma. Prvi ob cesti v Pusti Gradec in drugi pod Malim Nerajcem. Slednji za izkoriščanje že leta ni več interesanten. Prvi pa se postopno zapira. Za oba kamnoloma je potrebno izdelati načrt in izvesti sanacijo. Nekaj manjših odkopov peska je nad izvirom Lahinje in eden ob cesti pred Malo Lahinjo. Sanirati bi morali le večja peskokopa.

3.3 STOPNJA OHRANJENOSTI NARAVE

V parku prevladujejo obdelovalne kmetijske površine. Industrijskih obratov ni. Naselja so izven parka. Aktivno je le naselje Mala Lahinja. Večjih prostorskih degradacij ni. Kljub aktivnemu obdelovanju njiv, sta ohranjena dva rezervata in poplavni logi ob vodah. Ni zaznati onesnaženosti vode. Enkratne biološke in kemične raziskave so pokazale neoporečnost izvira Lahinje. Lahko govorimo o minimalnem ekološkem onesnaženju, kljub uporabi agrokemičnih, agrofitofarmacevtskih sredstev v kmetijstvu.

3.4. KULTURNO ZGODOVINSKO VREDNOTENJE

3.4.1. Kulturna dediščina

ARHEOLOŠKI SPOMENIKI

V krajinskem parku Lahinja so znana tri arheološka najdišča, ki s svojo vrednostjo dopolnjujejo celotno podobo varovanega območja ob Lahinji.

Najpomembnejše je naselbinsko območje Pusti Gradec. Kljub temu, da sistematičnih arheoloških raziskav še ni bilo, lahko trdimo, da po pomenu daleč presega lokalne okvire. Naravno zelo dobro zavarovan polotok je že brez dodatnih utrdbenih sistemov omogočal dovolj varno življenje, okoliške površine so predstavljale zadovoljivo gospodarsko osnovo za preživetje. Na podlagi naključnih najdb, ki so delno shranjene v Belokranjskem muzeju v Metliki, večino pa jih hrani lastnik v Pustem Gradcu (z veseljem jih tudi pokaže), lahko trdimo, da se je življenje na okljuku začelo v eneolitskem obdobju. Kontinuirano se je nadaljevalo vse do današnjih dni. Med najdbami prevladujejo keramični odlomki različnih posod, zajemalke, kamena orodja, novci, najden pa je tudi zlatnik Matije Korvina, kralja Matjaža. Vhod v prazgodovinsko naselje je bil na JZ delu, kjer se tok Lahinje pentljasto približa. Na tem mestu je v srednjem veku stal grad s stolpasto zasnovo. Upodobitev gradu iz druge pol. 17. stol. je ohranjena v Valvasorjevi Slavi Vojvodine Kranjske.

Iz halštatske dobe izvira gomilno grobišče med Pustim Gradcem in Velikim Nerajcem. Nekoč je bilo tu vsaj sedem gomil, ki so med leti 1900 in 1901 pritegnile pozornost znanega dolenjskega starinokopa Jerneja Pečnika. Izkopal jih je za dunajski Naravoslovni muzej. Do današnjih dni sta se od nekdanjega grobišča ohranili samo še dve, delno zorani gomili. Ostale so bile očitno povsem izravnane.

Tretje arheološko obdobje, ki je zapustilo sledove na tem območju, je antika. Severno od okljuka na terasi nad Lahinjo je bilo odkrito grobišče iz tega obdobja. O najdbah je poročal že J. Pečnik. Domačini so večkrat naleteli na predmete, ki so jih uničili pri oranju in zavrgli.

V okljuku v Pustem Gradcu smo priče izjemni naselbinski kontuiteti. Tako na naselbinskem območju na okljuku, kot na grobiščnih območjih bo potrebno prenehati z obdelavo zemlje in površine zatraviti; velika nepopravljiva škoda pa je bila storjena z novogradnjo na območju prazgodovinskega vhoda v naselje.

UMETNOSTNI SPOMENIKI

Podružnična cerkev Vseh svetnikov v Pustem Gradcu

Na polotoku Lahinje, v območju prazgodovinskega naselja in nekdanjega srednjeveškega gradu, stoji cerkev Vseh svetnikov. Stavba predstavlja skromno podeželsko sakralno arhitekturo. Sestavlja jo tristrano zaključen prezbiterij, podožna ladja z ravnim stropom, zvonik na preslico (primorski vpliv) in odprta lopa z oltarno menzo. Na glavnem kamnitem polkrožnem portalu je vklesana letnica 1638 in ime ustanovitelja Mathiasa Plasmana. Glavni oltar je iz druge polovice 19. stoletja.

TEHNIŠKI SPOMENIKI

Mlin

Tik pod masovno skalo, ki omejuje lokacijo srednjeveškega gradu stojita ob Lahinji mlin in žaga.

Mlin je bil zgrajen okoli leta 1900. Je eden redkih mlinov v Beli krajini, ki ima tako dobro ohranjeno postrojenje in ki še obratuje.

V mlinu je bilo včasih pet mlinskih kamnov; danes delujejo le še trije, dva imata prigrajen sejalnik in sito. Sistem mlinskih pogonov je klasičen. Posebnost mlina je, da ima mlinska kolesa nameščena v pokriti lopi, kar omogoča nemoteno mletje tudi pozimi.

Žaga

Tik zidanega poslopja mlina stoji lesena stavba žage venecijanke zgrajena 1914. Žago poganja vodno kolo dvojne širine rok. Pod podom žage so nameščeni dobro ohranjeni razni jermenski pogoni, ki poganjajo kronsko in tračno žago. Žaga občasno še obratuje.

Posebnost mlina in žage je v tem, da so kolesa mlina in žage nameščena tako, da se za njuno obratovanje koristi isti vodni tok; mletje in žaganje pa je mogoče tudi pri nizkem vodostaju.

3.4.2. Kulturna krajina

NARAVNA OHRANJENOST PROSTORA

Naravna ohranjenost prostora določa prisotnost oziroma odsotnost prvin ali sestavin prvobitnih naravnih ekosistemov. To pomeni, da je najbolj naravno ohranjen tisti del prostora, v katerem je ekosistem v stanju klimaksa.

V naših krajih je klimaksno stanje ekosistema večinoma gozd. Ob vodah se tako stanje spremeni, saj se tu razvijejo še drugi klimaksni ekosistemi, npr. močvirja, loke, logi in drugi. V tem prostoru so atributi naravne ohranjenosti naslednji:

- močvirski logi
- močvirski travniki
- vodna struga in meandri z obrežno vegetacijo
- gozdni sestoji brez dosajanj in večjih posekov

PROSTORSKA PESTROST

Prostorska pestrost je vedno lastnost neke prostorske celote in ne le posameznih prvin prostora. Izhaja predvsem iz stanja različnosti oz. raznolikosti posameznih prostorskih prvin ter pogostnosti teh stanj v prostoru.

Prostorska pestrost se navadno opredeljuje z dveh vidikov:
- kot ekološko pomemben dejavnik
- kot dejavnik vidne privlačnosti prostora.

Do neke mere se ta vidika medsebojno prekrivata. Raznolikost oz. pestrost je le zunanji znak možnega bogastva vezi. Za oba vidika je pomembno dejstvo, da soopredeljujeta kompleksnost sistema.

Obravnava prostorske pestrosti se tukaj nanaša predvsem na njeno vidno dojemanje, ki pa hkrati nakazuje tudi prisotnost ekološke pestrosti.

Prvine, ki so pomembne za opredeljevanje pestrosti krajine v tem prostoru, so:

a) vegetacijske prvine:
   - živice
   - logi
   - posamezna drevesa
   - gozdni rob
b) vodni pojavi:
   - manjše vodne površine
   - meandri

c) reliefni pojavi:
- reliefna razgibanost
- kraški pojavi

d) prvine kulturne krajine:
- parcelacija
- kulturne terase

Kopičenje posameznih in sovpadanje večih naštetih prvin prostoru pomeni tudi večjo stopnjo pestrosti tistega dela prostora.

UREJENOST PROSTORA

Za razumevanje prostorske urejenosti je pomembno predvsem poznavanje zvez med posameznimi prostorskimi pojavi. Te zveze so lahko:
- funkcionalne,
- oblikovne,
- prostorsko organizacijske,
- psihološko emocionalne.

3.5. DRUŽBENO EKONOMSKO VREDNOTENJE

3.5.1. Malo gospodarstvo

Na območju krajinskega parka Lahinja je trenutno registriranih 5 samostojnih podjetnikov in 2 družbi z omejeno odgovornostjo. V okviru podjetništva je prisotna domača obrt, dejavnost turizma, v okviru družb pa avtoprevozništvo in tudi turistična dejavnost.

Možnosti za odpiranje oziroma registriranje dejavnosti so, vendar kot dopolnilne dejavnosti, katerih status še ni dorečen z obstoječo zakonodajo.

Na podlagi urejene dokumentacije delujejo v naseljih, vključenih v krajinski park Lahinja naslednje enote:

1. Belčji Vrh: tesarstvo, slikopleskarstvo
2. Veliki Nerajec: izdelava spomenikov
3. Šipek: ključavničarstvo na terenu
4. Belčji Vrh: strojenje kož
5. Pusti Gradec: agencijski posli, vodenje turistov, poslovne storitve
6. Belčji Vrh: prevozništvo in špedicija
7. Mali Nerajec: storitve z gradbeno mehanizacijo

3.5.2. Kmetijstvo

Naravne danosti za kmetijsko pridelavo so na območju krajinskega parka Lahinja zelo pestre, v glavnem pa jih lahko označimo kot težavne. V nasprotju z Občino Črnomelj za območje krajinskega parka ni značilna velika gozdnatost, je pa značilen velik delež absolutne travinje. Delež efektivnih kmetijskih površin znaša 72 % vseh kmetijskih površin, 28 % površin je zaraslih ali je v zaraščanju.

Vsa kmetijska zemljišča na območju krajinskega parka so v zasebnem lastništvu.

V KS Dragatuš, kamor pripada tudi območje krajinskega parka Lahinja je 270 kmetij v povprečni velikosti 12,3 ha, od tega je 3,4 ha obdelovalnih površin. V samem območu parka je 78 kmetij. Čistih kmetij je 11 (14 %), mešanih kmetij je 38 (49%), dopolnilnih kmetij je 21 (27%) in ostarelih kmetij 8 (10 %). Na eni kmetiji živijo povprečno štirje družinski člani. Vse kmetije spadajo v kraško območje.

Kakor za celotno Slovenijo je značilno tudi za območje parka, da velik delež kmetijskih površin pokriva travinja (67%). Vendar je vloga travinj za razvoj živinoreje (mleka, prireja telet, prireja mesa), ki je tukaj v ospredju, zelo pomembna. Na njivskih površinah kmetje deloma pridelujejo tržne viške, ostala pridelava gre za prehrano živine in samooskrbo na kmetiji.

V nižinskem delu KS Dragatuš je precej veliko prvo območje kmetijskih zemljišč. Od tega je manjši del v samem parku, ki se raztega od Malega Nerajca proti Belčjemu Vrhu.

Živinoreja

Živinoreja je na območju parka glavna panoga kmetijstva. Na tem območju prevladuje usmeritev v proizvodnjo mesa in mleka. Na območju parka sta dve zbiralnici mleka in sicer v Pustem Gradcu in Malem Nerajcu. Poleg prireje mleka je glavna panoga v živinoreji še vzrejanje telet, ki jih organizirano prodajajo preko KZ Črnomelj ali privatnim kupcem.
Pitanje govedi ni posebej organizirano, saj nobeden od kmetov na tem področju ne premore večje kapacitete hleva. Pitanje organizira KZ Črnomelj pri svojih članih, kar pa je manjše število pitancev pri posameznih kmetih.Prašičereja ni posebej organizirana. Kmetje vzrejajo prašiče le za samooskrbo na kmetiji in prodajo mladih pujskov.
V zadnjih dveh letih se je na tem območju, kar je značilno tudi za celotno občino Črnomelj, povečalo število rejcev drobnice (ovce, koze) in s tem število glav drobnice.

Poljedeljstvo

Na njivskih površinah kmetje ne pridelujejo veliko tržnih viškov (nekaj pšenice in krompirja), ampak pridelujejo poljedelske kulture za prehrano živali in ljudi (koruza, krmne rastline, žita).

Sadjarstvo in vinogradništvo

Po katastrskih podatkih je na območju parka kar nekaj hektarjev sadjarskih in vinogradniških površin. Dejansko so sadovnjaki ekstenzivni in precej stari. Nahajajo se v glavnem ob samih stanovanjskih objektih. Sadje se uporablja za samooskrbo ali za žganjekuho. Intenzivnih sadovnjakov na območju parka ni, vendar pa bi v prihodnje lahko na tem območju intenzivirali sadjarstvo, kot dopolnilno dejavnost na kmetijah.
Na višjih območjih parka se nahaja manjše število vinogradov, predvsem pri vaseh Knežina in Črešnjevec. Le-ti so v glavnem zasajeni s samorodnico in ne predstavljajo pomembnejših površin za pridelavo vina.

Vrtnarstvo in zelenjadarstvo

Na celotnem območju parka se le ena kmetija ukvarja s pridelavo in prodajo vrtnin in cvetja. Ostale kmetije pridelujejo vrtnine za lastne potrebe.

Problemi na kmetijah in posameznih panogah kmetijstva na območju parka, ki ovirajo izkoriščanje kmetijskih potencialov

- Največji problem, ki ovira izkoriščanje kmetijskih potencialov je razdrobljena posestna struktura, premalo obdelovalne površine za posamezno kmetijo, posebno za rejo večjega števila govedi ali za oblikovanje intenzivnega nasada.
- Velik problem je usmerjenost kmetij v tržne viške, ko sta npr. krompir in pšenica, ki ne zagotavljata velikega ekonomskega efekta na tako majhnih in razdrobljenih zemljiščih. Povprečni pridelki na ha so nizki (nedoslednost pri uporabi optimalne agrotehnike in neupoštevanje strokovnih nasvetov).
- Nepoznavanje drugih panog v kmetijstvu, kot je zelenjadarstvo, kjer lahko na manjših površinah dosežemo bistveno višji ekonomski efekt.
- Prav tako je problem v sadjarstvu, saj je za intenzivni sadovnjak težko najti primerno, veliko parcelo, ki še zagotavlja ekonomski efekt.
- Velik problem je tudi starostna struktura kmetov, saj je 10 % vseh prebivalcev, ki se preživljajo na kmetiji starejši od 64 let in le 16 % prebivalcev v starosti od 15 do 64 let. Vsi ostali le pomagajo na kmetiji in so zaposleni izven kmetijstva.
- Problem so tudi parcele v zaraščanju, saj tu izgubljamo precej kmetijske površine, ki bi jih lahko uporabili za rejo drobnice ali za pridelovanje krme.

Vzroki za probleme

- razdrobljenost zemljišč
- zaraščanje kmetijskih površin
- tradicija in s tem težko sprejemanje novosti
- veliko ostarelih kmetij
- izobrazba
- majhnost kmetij
- upadanje števila čistih kmetij
- nedorečeni lastninski odnosi
- cenovna nesorazmerja (večje zaostajanje rasti cen kmetijskih pridelkov za splošno rastjo cen).

Kmetijstvo nima samo funkcije pridelave, temveč priložnost za nove dejavnosti, samozaposlovanje in dopolnjevanje dohodkovne strukture kmečkih gospodarstev.

3.5.3. Gozdarstvo

Gozdne površine v KS Dragatuš pokrivajo predvsem obrobne parcele na obronkih Kočevskega Roga. Gozdnatost v KS Dragatuš znaša okrog 61 %. Pomembnejših strnjenih gozdnih sestojev na ravninskem predelu KS Dragatuš in s tem na samem območju krajinskega parka Lahinja ni. V samem parku pa je zelo malo gozdnih površin. Gozdovi se nahajajo predvsem na vzhodni in zahodni strani parka, katerih lastništvo je v glavnem v zasebni lasti, državnih gozdov je le okrog 5 %. Povprečna gozdna posest v zasebni lasti znaša 4,33 ha.
Gozdarstvo ne predstavlja velik delež dohodka na kmetiji, je pa pomembna dopolnilna dejavnost na kmetiji. Sicer pa daje tržna proizvodnja na hektar kmetu približno enak dohodek kot v kmetijstvu, vendar so stroški v kmetijstvu mnogo večji.
Povprečna spravilna razdalja lesa v gozdovih je 400 m.

3.5.4. Turizem in rekreacija

Naravne lepote Bele krajine, ljudska umetnost in domača obrt so dolga leta znane osnove in možnosti za razvoj turizma, ki pa se je do sedaj počasi in preskromno razvijal. Vzrok je tudi v večji podpori drugim panogam (predvsem industriji), ki so predstavljale navidezno visoko tehnologijo in splošno stopnjo razvitosti kraja. Vendar je širše območje krajinskega parka ta razvoj obšel. Razen dveh gostišč v Malem Nerajcu se s turizmom in gostinstvom ne ukvarja nihče.
Zato ugotavljamo pomanjkanje:
- domačih gostiln s primerno in kvalitetno ponudbo hrane in pijače
- nočitvenih zmogljivosti
- rekreacijskih dejavnosti, ki časovno zapolnijo klasično ponudbo (pripravljeni programi aktivne rekreacije in obiska zanimivih točk krajinskega parka, znamenitosti)

Te zvrsti turizma predstavljajo osnovo razvojnega koncepta na območju krajinskega parka Lahinja.
Zaradi določenih omejitev, ki jih je pri razvoju turizma le potrebno upoštevati (varovanje okolja, odklonilno stališče do množičnega turizma, dolgoročnost naložb v drage objekte) je najbolj realen razvoj turizma usklajen z drugimi dejavnostmi na domačiji: kmetijstvo, obrt in domača obrt, storitve - turizem kot dopolnilna dejavnost.

Naravne in ustvarjene možnosti razvoja turizma

Osnova razvoja turizma je vsekakor Krajinski park Lahinja, ki že s sedanjim obiskom turistov pozitivno vpliva tudi na širšo okolico (Dragatuš, Kvasica, Dragovanja vas, Sela), kjer nastajajo nove turistične zmogljivosti.
Kmetije primerne za razvoj turizma na podeželju, so enakomerno razporejene po celotnem območju, ki ga zajema krajinski park Lahinja. Vse so lahko dostopne, delno še po makadamu, vendar komunalno slabše opremljene (vodovod). Za ureditev teh problemov bo v fazi izvajanja projektov potrebno poiskati cenejše finančne vire; enako velja za individualne naložbe nosilcev turizma. Ti viri so lahko predvsem: sredstva Republike Slovenije za pospeševanje razvoja demografsko ogroženih območij, sredstva za finančne intervencije v kmetijstvu in pridelavi hrane (s povdarkom na dopolnilnih dejavnostih), sredstva za lastno zaposlitev in za prezaposlovanje delavcev v premogovništvu.

Oblike turizma

Razvojna opredelitev kmetij je stacionarni turizem, ki terja sicer večja vlaganja, omogoča pa tudi direktno prodajo kmetijskih pridelkov (penzionski tip ponudbe), kar je dohodkovno interesantnejše.
Terja pa stacionarni turizem tudi:

- možnosti aktivne rekreacije: delno jo bo možno organizirati v lastnem okolju (ježa konj, prevozi s konjsko vprego, hoja in tek po parku), delno v bližnji okolici (lov, ribolov, nabiranje gozdnih sadežev, kolesarjenje, tenis), ostalo pa na območju celotne Bele krajine (kopanje, planinarjenje, jadralno padalstvo, čolnarjenje, smučanje, sankanje, gorsko kolesarjenje, turna ježa);
- aktivno vključevanje gostov v zanimiva domača opravila in običaje (tkanje platna, vezenje, preja, rezbarjenje, priprava kulturnih in zabavnih večerov, koline, paša drobnice, delo s konji);
- specializirano ponudbo visoko kvalitetne domače hrane (ajdove jedi, domači kruh, sveže in suhe specialitete, gobe, mleko in mlečni izdelki);
- vrhunsko ponudbo pijač (vino, sokovi, mošt, žgane pijače, domači in zdravilni čaji, domači sirupi);
- celodnevne ali večdnevne programe turistične ponudbe.

Izletniški turizem je naložbeno sicer manj zahtevna oblika turistične ponudbe, terja pa:
- primerno urejenost kmečke hiše, kozolca, zidanice za strežbo večjemu številu gostov;
- kvalitetno domačo ponudbo hrane in pijače;
- usklajen ali lasten program izleta.

Potenciali za rekreacijo

Pri analizi potencialov za rekreacijo je mišljena naravna rekreacija v odprtm prostoru in ne tista, ki je vezana na posamezne rekreacijske objekte. Ti so predvsem možnosti za sprehode, posedanje, počivanje, razgledovanje ter rekreacijske dejavnosti v zvezi z vodo, ribištvo in čolnarjenje.

Potencial za rekreacijo v tem prostoru opredeljujejo:
- bližina vodotokov
- razgledišča
- steze in kolovozi
- gozdni rob

Negativni dejavniki pa so:
- njivske površine
- bližina večjih cest
- naravni rezervat
- rastišča redkih in ogroženih rastlinskih vrst
- močvirja
- strmine

3.5.5. Dopolnilne dejavnosti

Na območju krajinskega parka Lahinja smo evidentirali le štiri kmetije, ki jim je dodaten vir dohodka dopolnilna dejavnost. Dve kmetiji se dodatno ukvarjajo s čebelarstvom in ena s pridelavo okrasnih rastlin.

Edina evidentirana še obstoječa domača obrt je mlinarstvo, s katero se ukvarjajo na eni domačiji. Na domačiji občasno deluje tudi žaga (predelava lesa - žagarstvo).

Druge panoge domače obrti (pletenje košar in peharjev, kovaštvo, kolarstvo, čevljarstvo, predelava lanu in izdelava domačega platna, žganjekuha) so tradicionalno poznane, vendar so se izvajale zgolj ljubiteljsko oziroma v obsegu, ki je pokrival lastne potrebe.

3.5.6. Infrastruktura

CESTE IN MOSTOVI

Glavno povezavo KP Lahinja s svetom predstavlja regionalna cesta, ki vodi v smeri proti severu v Črnomelj in naprej v Novo mesto in Ljubljano, v nasprotni smeri pa proti Vinici in Hrvaški. Cesta se rekonstruira in bo tako predvidoma že naslednje leto za obisk parka omogočala kvalitetno cestno povezavo.

Vasi, ki so umaknjene iz glavne ceste so na krajevnih poteh dobile asfaltno prevleko šele pred kratkim. Sprehajalne poti v parku so začrtane, niso pa še v celoti in dokončno urejene ter označene.

Na regionalni cesti je za prečkanje potoka Nerajčica zgrajen armiranobetonski mostiček, za dovoz do Črešnjevca pa je v Mali Lahinji zgrajen manjši armiranobetonski most, dolžine okoli 20 m. Oba objekta sta v dokaj dobrem stanju. Preko Nerajčice v bližini sotočja z Lahinjo je zgrajen armiranobetonski mostiček, ki je na levem bregu padel iz podpore, vendar še omogoča prehod s kmetijskimi vozili. V najožjem delu okljuka v Pustem Gradcu, sta zgrajena dva lesena mostička za dostop do Šipka in na desni breg Lahinje. Oba sta pred kratkim obnovljena.

ŽELEZNICA

Pred 2. Svetovno vojno so že obstajali načrti, delno pa je bila tudi izvedena železniška povezava, vzporedno z regionalno cesto. Vendar so projekt železniške povezave Bele krajine s Hrvaško po vojni opustili in ni več aktualen.

OSKRBA S PITNO VODO

Območje KP Lahinja se napaja s pitno vodo (in hkrati požarno vodo) preko primarnega vodovoda iz glavnega belokranjskega zajetja pri izviru Dobličice. Ta primerni vodovod, ki bo potekal vse do Vinice, je zgrajen le deloma, tako, da se preko njega še ne oskrbujejo naselja Črešnjevec in Knežina. V teh naseljih prebivalci za pitje, napajanje živine in sanitarne potrebe še uporabljajo higienske kapnice, ob suši pa si vodo dovažajo s cisternami iz izvirov rek in potokov za območju parka.

Ker so naselja nekoliko odmaknjena od glavne ceste in ležijo na vzpetinah, bo za vodooskrbo potrebno zgraditi poleg 1500 m primarnega vodovoda 1100 m odcepov do vasi še črpalnico pod Črešnjevcem in rezervoar vsebine 20 m3 nad Knežino.

Že zgrajeno vodovodno omrežje je novejša gradnja in zato rekonstrukcija še ne bo potrebna, potrebno pa bo vzpostaviti v obratovanje obstoječi rezervoar vsebine 20 m3 s črpalnico nad Velikom Nerajcem in rezervoar vsebina 400 m3 na Cirniku.

V okviru raziskav virov pitne vode je bila v okolici Velikega Nerajca v letu 1993 izdelana vrtina globine 150 m. Rezultati črpalnega preizkusa, meritev in analiz kažejo, da bi bilo mogoče črpati od 25-30 l/s neoporečne pitne vode, katere temperatura z globino zanesljivo narašča in znaša na dnu vrtine okoli 19 C. Raziskave s poglobitvijo vrtine se nadaljujejo.

ELEKTRIČNO OMREŽJE

Na električno omrežje so priključena vsa naselja v in ob KP Lahinja preko daljnovoda, ki poteka vzporedno z glavno cesto Črnomelj - Vinica. Oskrba z električno energijo je trenutno zadosti kvalitetna, omrežje je obnovljeno. Vsi elektrovodi so zračne izvedbe. V obstoječem omrežju se do leta 2000 planira le izgradnja daljnovoda in TP pri Mali Lahinji. Naselja Pusti Gradec, Črešnjevec in Knežina pa naj bi se tudi v bodoče napajala iz nizkonapetostnih vodov, saj v območju parka ni pričakovati večjih porabnikov električne energije.
Zaradi estetskih razlogov je smiselno predvidevati zamenjavo zračnih vodov z zemeljskimi, predvsem na vidno izpostavljenih predelih.

TELEFONSKO OMREŽJE

Prav tako kot električno omrežje imajo vsa naselja zagotovljeno povezavo s svetom preko telefonskih priključkov. Glavno omrežje je grajeno v zemeljski izvedbi ob regionalni cesti iz krajevne avtomatske centrale (KATC) v Dragatušu, priključni vodi pa so zračne izvedbe.

Centrala je polelektronska, ima primerno rezervo za širitev omrežja, prostor v centrali tudi dolgoročno zadošča. Telefonsko omrežje je na območju KS Dragatuš izkoriščeno 90 %. Nasploh je v KS Dragatuš in tudi na območju parka telefonsko omrežje dokaj gosto, saj imajo v povprečju 24 priključkov na 100 prebivalcev, kar je več kot povprečje v občini (22) in isto kot povprečje v republiki (24). Za boljše zveze s svetom se v naslednjih letih načrtuje vzpostavitev kvalitetnejše radijske digitalne zveze Črnomelj - Mirna gora - Novo mesto.
V programih PTT podjetja je potrebno predvideti postopno zamenjavo zračnih telefonskih vodov na vidno izpostavljenih mestih z zemeljskimi.

KANALIZACIJA IN ČIŠČENJE ODPADNIH VOD

Naselja v vplivnem območju parka nimajo urejenega kanalizacijskega omrežja in čiščenja odpadnih vod (podobno kot vsa naselja v občini Črnomelj z izjemo Črnomlja in Semiča). Za zbiranje odplak iz gospodinjstev imajo zgrajene greznice (tam, kjer imajo urejeno vodooskrbo iz vodovoda), drugje pa se odplake spuščajo tudi direktno v tla. Greznice so praviloma izvedene tako, da odplake poniknejo v podtalje. Za zbiranje gnojevke imajo kmetje bolj ali manj urejene gnojne jame, pri katerih obstoji možnost, da niso pravilno izvedene. Še posebej moteče je neurejeno gnojišče v Knežini.
Meteorna voda iz strešin se zbira v kapnici, ostala se kanalizira po površju.
Potencialno nevarnost za onesnaženje podtalja ter številnih potokov in reke Lahinje poleg teh odplak predstavlja tudi pranje cistern za gnojevko neposredno ob vodotokih.
Naselja so za ureditev kanalizacijskega omrežja in čiščenja odpadnih vod problematična, saj so majhna (le dve naselji imata več kot 50 prebivalcev, vendar še vedno manj kot 100) in so med seboj oddaljena. Ugodno pa je to, da so naselja dokaj strnjena.

OSTALA INFRASTRUKTURA

RAVNANJE Z ODPADKI

Zbiranje in odvoz komunalnih odpadkov je na območju občine Črnomelj urejeno z odlokom iz leta 1989. Odpadki se deponiranjo na centralni občinski deponiji. Vendar je šele z njegovo dopolnitvijo iz leta 1993 urejeno zbiranje in odvoz iz manjših bolj dostopnih naselij, na območju parka so to Belčji vrh ter Veliki in Mali Nerajec. Po isti dopolnitvi odloka z letom 1995 je obvezno zbirati in odvažati komunalne odpadke iz vseh naselij v občini.

POKOPALIŠKI RED

V naseljih ob parku sta le dve cerkvici, ena s pokopališčem v Pustem Gradcu in druga brez pokopališča na Belčjem Vrhu..

V Pustem Gradcu pokopališče uporablja le okoli 12 družin iz bližnjih naselij. Večina jih uporablja pokopališče v Dragatušu. Cerkvica v Pustem Gradcu je že deloma propadla, zato se obnavlja, prav tako bo obnovljen kamnit oporni zid na pokopališču. Grobnih mest na pokopališču je tudi dolgoročno zadosti, gradnja mrliške vežice ne pride v poštev.
Prav nasprotno pa je potrebno pokopališče v Dragatušu razširiti in zgraditi primerno mrliško vežico, za kar se že zbira potrebna dokumentacija.

RADIJSKE IN TV ZVEZE

S sprejemanjem radijskih in televizijskih signalov na območju KP Lahinja ni problemov, saj so vsa naselja na dovolj izpostavljenih legah.

JAVNI OBJEKTI

Na območju parka je čutiti pomanjkanje javnih, skupnih objektov in površin ter s tem javnih funkcij v parku. Na območju parka ni kulturnega ali gasilskega doma, zbirališča krajanov oz. trgov v vaseh, ipd. Le v Malem Nerajcu sta ob glavni prometni žili dve gostilni, ki pa nista usmerjeni v kvalitetno dopolnitev ponudbe parka. Prebivalci morajo za zadovoljitev javnih potreb obiskati vsaj lokalno središče Dragatuš.
Za funkcioniranje parka je še posebej moteče, da na zgodovinsko, arheološko in kulturno pomembnem območju okljuka v Pustem Gradcu, kjer je lokacija javnih objektov optimalna, ni zagotovljenih javnih površin (stanovanjski objekt na lokaciji srednjeveškega gradu, javen dostop na okljuk je oviran,ipd.).

JEZOVI

V krajinskem parku je le en jez in sicer na reki Lahinji, v Pustem Gradcu. Tu je reka že zanimiva za energetsko izrabo, saj je ob jezu zgrajen vodni mlin in žaga. Jez je bil v letu 1993 obnovljen.

KAMNOLOMI

V območju parka sta v bližini regionalne ceste dva večja kamnoloma, prvi ob cesti v Pusti Gradec, drugi pa pod Malim Nerajcem. Slednji za izkoriščanje že leta ni več interesanten. Prvi se tudi že postopno zapira. Za oba kamnoloma je potrebno izdelati načrt in izvesti sanacijo.
Nekaj manjših odkopov peska je nad izvirom Lahinje in eden ob cesti pred Malo Lahinjo. Sanirati bi morali le večja peskokopa.

UREJANJE PROSTORA

Normativno se območje KP Lahinja v prostorskem in urbanističnem pogledu ureja z dolgoročnim planom Občine Črnomelj za obdobje 1986-2000 in Odlokom o splošnem urbanističnem redu v Občini Črnomelj iz leta 1979. Oba akta tudi ob predpostavki, da park ne bi obstajal, več ne zadoščata, saj območja rabe prostora niso ažurno in popolno določena.

Podobno velja za urbanistične, arhitektonske in ostale pogoje in merila za posege v prostor. Nujno potrebno je izdelati vse potrebne strokovne podlage in sprejeti prostorsko ureditvene pogoje (PUP) za območje parka in okoliških naselij. Temu bi morala slediti tudi podrobnejša študija arhitekture tega območja ter izdelava konkretnih načrtov objektov, ki bi upoštevali tradicionalno arhitekturo in oblikovanje. Izdelava zazidalnih ali lokacijskih načrtov ne pride v poštev, saj se ne načrtuje večja poselitev ali gradnja infrastrukture na območju parka. Smiselna bi bila izdelava ureditvenega načrta za tisti kraj, ki bo imel tudi javne funkcije (trg, turistično-informacijski center)...

NASELJA

Vas v parku in ostale ob njem so gručastega tipa, običajno obcestne in precej strnjene. Postavljene so na vrhovih gričev osamelcev in na terasah na bregovih Lahinje. Le bolj odmaknjeni vasi Črešnjevec in Knežina kažeta bolj razločeno podobo, vendar je vzrok zato potrebno iskati v že popolnoma propadlih domačijah, saj je te dve vasi izseljevanje najbolj prizadelo. V teh dveh vaseh je tudi največ lesenih hiš, saj revnejša zemlja na griču nad Lahinjo ni omogočala poljedelstva, zato so se tukaj največ ukvarjali s sadjarstvom (češnje - Črešnjevec) in vinogradništvom. Drugače je zemlja v nižini črna, naplavinska in zato tam, kjer ni močvirnata bolj rodovitna, zato so tudi kmetije bogatejše (zidane hiše). Le razdrobljenost parcel je dokaj velika in ne omogoča preživljanja zgolj s poljedelstvom. V vaseh so pred kratkim še gojili stare običaje (Jurjevanje, pustovanje, tkanje platna iz lanu, žganje brinjevca). Ukvarjali so se še z gobarjenjem. V Pustem Gradcu pa z mletjem žita in žaganjem lesa.

OBJEKTI

Stare hiše so tipične belokranjske, majhne in pritlične. Razmerje dolžine proti širini je okoli 2:1. Vhod je na sredi daljše stranice iz ceste, okna so majhna. Večkrat je pod pritličjem še zidana klet in hlev, pritličje pa je lahko zidano, leseno ali lažno zidano (ometan les). Preko vhoda pridemo v vežo, kjer je bila tudi "črna" kuhinja, levo in desno pa so hiše - sobe. Dandanes je hiša spremenjena predvsem v kuhinjo, ki je sodobna in dozidanih sanitarij. Podstreha hiše je neizkoriščena, naklon strehe je nad 40° , slamo je zamenjal opečni strešnik, na strehi so pogosti čopi, čelni zidovi so obiti s pokončnimi deskami ali ometani. Nove stanovanjske hiše, v katerih praviloma živi mlajša generacija, se ne skladajo z zgornjim opisom hiše, grajene so namreč tako, kot bi hotele nalašč izstopati. Ta vtis poleg neustrezne lokacije (nove hiše na robu vasi), nepravilnih meril (hiša širša kot daljša, tri ali celo štiri etažna) in neustreznega oblikovanja, zvečuje še neurejena okolica, saj zasaditve s sadnim drevjem ne poznajo.

DOMAČIJE

Tipična domačija je gručasta, objekti so razporejeni v nepravilni obliki tako kot narekujejo terenske prilike. Hiša in gospodarski objekti tvorijo dvorišče. Največji objekt je skedenj, ki ima večkrat privezan tudi kozolec. Hlev in svinjaki so zidani, ponekod še v kleti hiše. Nekoliko stran so običajno še kašča in sušilnica sadja. Zidanice ali hrami niso pogosti, saj so kmetje v bližini vinogradov in so vino shranjevali v kleti hiše.

Nove hiše, ki nadomeščajo stare, ni mogoče enostavno vključiti v strukturo domačije, zato največkrat moteče vplivajo na podobo in funkcijo le-te. Primernejša bi bila obnova starih hiš, ki ohrani pravilno lokacijo in osnovna merila objekta.

3.6. ŠTUDIJSKO RAZISKOVALNO DELO

Na območju parka so bile opravljene sledeče študije:

- Inventarizacija naravne in kulturne dediščine v povirju zgornjega toka Lahinje; Raziskovalne naloga: Mira Ivanovič, ZVNKD Novo mesto, 1985
- Prostorski del CRPOV KS Lahinja za Veliki Nerajec; FAGG - dr. Anton Prosen
- študije, ki zajemajo tudi območje KP Lahinja:
  - Elaborat celotne grafične podobe sistema označevanja in informiranja v turistične namene za Belo krajino - za objekte naravne in kulturne dediščine; Studio okno, Lado Košir, dip. ing. arh.
  - Gostinstvo in turizem v občini Črnomelj; Skupščina občine Črnomelj, Izvršni svet, Črnomelj dne 10/10-1978
  - Analiza stanja in perspektivni razvoj turizma v Beli krajini; september 1976
  - Slovensko turistično območje ob Kolpi - Oblikovanje turistične ponudbe in izdelava zasnove dolgoročnega razvoja turizma ; Urbanistični inštitut RS, februar 1991
  - Idejna zasnova hidromelioracije doline Podturnščice; Geodestki zavod SRS Ljubljana december 1983;

3.7. SINTEZA VREDNOTENJA

	vrednotenje lokalnega pomena	vrednotenje regionalnega pomena	vrednotenje državnega pomena
ohranjanje in razvoj (habitati, biotopi)	+	+	+*
ranljivost prostora	+	+	+
kulturna dediščina	+	+	+
malo gospodarstvo	+*	+	-
turizem in rekreacija	+*	+	+
kmetijstvo	+*	+	-
študijsko raziskovalno delo	+	+	+

Upoštevajoč posamezna področja v okviru obravnavanega območja smo lahko ugotovili, da so posamezne vrednote parka pomembne tako za lokalno, regionalno kot družbeno raven. Nekoliko odstopanj je prisotnih in sicer z državnega vidika - ohranjenost in razvoj habitatov,

na lokalnem nivoju pa poudarek na razvoju malega gospodarstva, kmetijstva, turizma in rekeracije seveda z upoštevanjem parkovnega varstva.

4. CILJI

4.1. OPREDELITEV DOLGOROČNIH CILJEV UPRAVLJANJA Z ZAVAROVANIM OBMOČJEM

4.1.1. Varstvo in ohranitev narave

Območje parka je izredno bogato z različnimi naravnimi pojavi in oblikami. Izstopajo izviri, saj jih je kar 18, reka Lahinja z značilnimi meandri, kraške jame, biotopi redkih rastlinskih in živalskih vrst - močvirje in vzorci kulturne krajine.
Osnovni cilji so:
- izvesti temeljite raziskave flore in favne v rezervatih
- izvesti raziskave podzemnih jam
- pripraviti smernice in navodila varstva, ohranjanja in razvoja za posamezne ključne objekte naravne dediščine
- izvajati aktivno varstvo
- objekte, namenjene za obisk posebej označiti in opremiti
- urediti dostope
- izdaja popularizacijskega gradiva.

4.1.2. Kmetijstvo

Na področju kmetijstva je upoštevajoč prostorske, kadrovske in druge pogoje kot cilj razvijati:
- sadjarstvo
- pridelavo vrtnin
- obnovo čred (govedo, drobnica, konji)
- sonaravno kmetovanje in preprečevanje zaraščanja kmetijskih površin..

Predlog novih programov:

1. Predelava kmetijskih pridelkov
2. Prodaja domačih izdelkov na domu v okviru kmetij odprtih vrat
3. Trženje kmetijskih proizvodov z zaščitno znamko
4. Obnova tradicionalnih dejavnosti - predelava lanu in izdelovanje domačega platna, žganjekuha, predelava lesa, predelava žit (mlinarstvo)
5. Dopolnitev ponudbe na turističnih kmetijah in kmetijah odprtih vrat s čebeljimi pridelki (med, med v satju, propolin...) in hkrati s tem spodbuditi razvoj čebelarstva
6. Občasne storitve - peka kruha in peciva za prodajo na turističnih kmetijah
7. Uvajanje turizma na kmetiji s povdarkom pri ponudbi na kulinariki, ki je značilna za to območje (kulinarični izdelki iz ajde...)
8. Ponudba turizma na kmetiji skozi popularizacijo naravnih znamenitosti pokrajine, organiziranje pohodništva ter turistično zabavnih prireditev.

4.1.3. Dopolnilne dejavnosti

Na območju parka je omejeno intenziviranje kmetijske pridelave, zato je cilj uvajati dopolnilne dejavnosti:
- pridelava vrtnin
- domača obrt
- predelava kmetijskih pridelkov,

s čimer bomo dosegli cilj: zagotoviti "višek" delovne moči na kmetijah, oblikovanje celovite turistične ponudbe...

Program uvajanja in usposabljanja:

1. Izdelati bo potrebno programe za kmetije z viški delovnih moči, ki bi jih bilo mogoče zaposliti v dopolnilnih dejavnostih na kmetijah
2. Aktivnosti bodo usmerjene v stimuliranje razvoja domače obrti in dopolnilnih dejavnosti na kmetijah tako, da bodo ustvarile celovito turistično ponudbo
3. Izobraževanje in usposabljanje prebivalcev za dopolnilne dejavnosti
4. Organiziranje interesentov za posamezne dopolnilne dejavnosti v delovne skupine in delo v teh skupinah v smislu izobraževanja
5. Različne akcije kmetijske svetovalne službe vezane predvsem na delo s kmečkimi ženskami (tečaji, ekskurzije, predavanja) za pridobitev konkretnih znanj (kuhinje, ureditev doma in okolice itd.), ki so že v teku, se bodo nadaljevale.

4.1.4. Turizem

Turizem ja panoga in hkrati oblika, ki daje možnost dodatnega vira zaslužka na območju parka.

Cilji na področju turizma so:
- izkoristiti naravne danosti območja s prodajo le teh in z upoštevanjem parkovnih zakonitosti,
- izkoristiti prijetnost naselij in primerno urejenih kmečkih hiš, kozolcev in zidanic s kvalitetno domačo ponudbo hrane in pijače za izletniški turizem,
- realizirati razvojno opredelitev večine kmetij v stacionarni turizem,
- izkoristiti in urediti potenciale za rekreacijo
  - bližine vodotokov
  - razgledališča
  - steze in kolovozi
  - gozdni rob.

Trenutno v krajinskem parku ni nobene turistično usmerjene kmetije. Naravne danosti ne le da omogočajo, ampak celo odpirajo možnosti za razvoj te dejavnosti, tako za razvoj stacionarnega, kot za razvoj izletniškega turizma, ki pa naj ne bi bil preveč masoven.

Na nekaterih kmetijah imajo na voljo tudi prostore, ki bi jih bilo relativno enostavno prirediti za turistične namene.
Ovira pri razvoju turizma na kmetiji so slabo urejena naselja in neizkoriščenost kmetij s to dejavnostjo.

Zaradi zaščitenega območja v krajinskem parku je omejeno intenziviranje kmetijske pridelave. Uvajati pa je možno bio pridelavo vrtnin kot dopolnilno dejavnost na kmetiji.

Tradicija, ki je bila prisotna v teh krajih omogoča razvoj domače obrti - posameznih panog.

Dohodkovno zanimive so tudi dopolnilne dejavnosti v okviru kmečkega gospodinjstva kot naprimer predelava kmetijskih pridelkov.
Izdelke domače obrti in proizvodne predelave kmetijskih izdelkov je možno vključevati v turistično ponudbo krajev krajinskega parka.
Nekateri posamezniki imajo pri uvajanju dopolnilnih dejavnosti že zastavljeno smer razvoja.

Seznam predstavnikov po posameznih dejavnostih:

Turizem na kmetiji:

1. Panjan Franc, Mali Nerajec 8
   Turizem na kmetiji:razvoj stacionarnega turizma
2. Kunič Anton, Pusti Gradec
   Turizem na kmetiji: razvoj stacionarnega in izletniškega turizma
3. Rogina Jernej, Belčji vrh
   Turizem na kmetiji:razvoj stacionarnega turizma
4. Benec Anton, Belčji vrh
   Turizem na kmetiji:razvoj izletniškega turizma
5. Prijanovič Silvo, Belčji vrh
   Turizem na kmetiji: razvoj stacionarnega in izletniškega turizma

4.1.5 Gozdarstvo

Na območju samega parka je zelo malo gozdnih površin, zato so cilji:

- usposobitev ljudi za delo v gozdu
- redno opravljati nujna gojitvena dela
- vlaganje v gozdove
- ureditev infrastrukture (gozdne vlake)

4.1.6. Infrastruktura

Dolgoročni cilji upravljanja na področju infrastrukture v zavarovanem območju so:
- ureditev dostopov - krajevnih poti do vseh naselij v parku in ob vstopu v park
- pripeljati vodovod v vsako gospodinjstvo v parku
- urediti kanalizacijsko omrežje v parku s prioriteto v gosto naseljenih vaseh ob parku
- ureditev in trajno vzdrževanje poti obhoda po parku
- vzpostavitev normalne kmetijske infrastrukture do lugov in obdelovalnih površin v parku
- ureditev brvi čez reko Lahinjo
- vzdrževanje brežin ob reki Lahinji
- ureditev telekomunikacijskih povezav (ISDN...)

4.1.7. Prostorski cilji

- izdelava prostorsko ureditvenih pogojev za celotno območje parka
- izdelava posameznih ureditvenih načrtov za posamezna območja znotraj parka, iz katerih bo razvidna možna gradnja stanovanjskih oziroma stanovanjsko poslovnih objektov, gospodarskih objektov in rekreativnih površin
- opredeliti vse posege tudi v obrobnih naseljih, kjer imajo le ta pomemben vpliv na razvoj samega parka
- opredelitev centralnega prostora za zbiranje ljudi ob različnih prilikah, prirejanje srečanj, praznovanja, kulturne prireditve, veselice, tekmovanja, prodaja pridelkov in izdelkov
- opredelitev zaprtega prostora za srečevanja, izobraževanje, predstavitve, kulturno udejstvovanje, ohranjanje šeg in navad.

4.1.8. Socialni cilji

Značilnost območja je močno izseljevanje prebivalstva, zato gre v obravnavanem primeru za splošno demografsko ogroženost. Cilji na tem območju so:

- ohranitev števila aktivnih domačij
- obuditev starih šeg in navad z zasnovo kulturno-umetniškega udejstvovanja
- organizirati rekreativno dejavnost za vse kategorije starosti in psihofizičnih sposobnosti
- organizirati posebne programe izobraževanja za posamezne kategorije prebivalstva tako na področju socialnega varstva otrok, kot starejših in prizadetih oseb.

4.1.9. Proizvodni cilji

Območje krajinskega parka Lahinja ni primerno za večje obrate industrijske narave, temveč je poudarek na razvoju malega gospodarstva in največkrat na samozaposlitvah (domača obrt...) in na dopolnilnih dejavnostih kmetijstva (predelava mesnin, mlinarstvo...). Cilji so manjša podjetja oziroma samostojni podjetniki, ki bodo proizvajali glede na zmožnosti prostora z upoštevanjem znanja, sposobnosti ter tržno zanimivost produktov.

4.1.10. Varstvo, ohranitev in razvoj kulturne dediščine

Park je izredno bogat z objekti kulturne dediščine (cerkev, arheološka območja, žaga, mlin)

Cilji:
- izvesti osnovne raziskave, ki bodo izhodišče za pripravo navodil oziroma smernic za obnovo oziroma nujne posege za ohranitev in razvoj objektov dediščine
- inventarizacija in valorizacije etnološke dediščine v vseh naseljih, vezanih na park in pripraviti smernice za obnovo
- obnova objektov kulturne dediščine
- označitev in oprema objektov za obisk
- popularizacija in izid zloženk, razglednic

4.2. OPREDELITEV DEJAVNIKOV, KI POTENCIALNO VPLIVAJO NA CILJE

Na realizacijo ciljev vplivajo številni dejavniki in sicer tako objektivni kot subjektivni. Objektivni dejavniki so dejavniki, na katere največkrat nimamo možnosti direktnega vpliva in so:

- obstoječa zakonodaja na področju naravne in kulturne dediščine
- zagotavljanje finančnih sredstev za ohranitev parka in njegovega razvoja v skladu s programom varstva
- stopnja urejenosti infrastrukture od povezav s centri kot telekomunikacijske povezave
- nejasen status krajinskih parkov, naravnih rezervatov in kulturnih spomenikov v okviru države
- nedorečenost zakonodaje glede dopolnilnih dejavnosti.
- izobraževanje

Zelo pomemben in prav gotovo najpomembnejši pri realizaciji je človek - subjekt, ki živi na tem območju in sicer tako človek, ki teži k ohranjanju narave - k realizaciji ciljev v smislu razvoja parka kot človek, ki želi drugačen razvoj, drugačno okolje, okolje po svojih željah in ne v skladu z usmeritvami parkovnega razvoja.

4.3. OPREDELITEV OMEJITEV

Glede na to, da gre za zavarovano območje, kjer je močno prisotna raznovrstna dediščina, prevladujejo pa kmetijsko obdelovalne površine in gozd, so omejitve predvsem za kmetijsko dejavnost, za turizem in posege v prostor. Slednje omejitve so detajlnejše predstavljene v sklopu posameznih con in tudi po različnih dejavnostih.

4.3.1. Dejavniki, ki rezultirajo iz pravnega sistema

- Zakon o naravni in kulturni dediščini (Ur.l.SRS, št. 1/81)
-Odlok o pripravi in sprejetju družbenega plana Občine Črnomelj za obdobje 1986-1990 (SDL,7/85)
-Prostorske sestavine družbenega plana Občine Črnomelj za obdobje 1986-1990 (SDL, 2/87)
-Dolgoročni plan Občine Črnomelj za obdobje 1987-2000 (SDL , 13/90)
-Zasnova za varstvo naravne in kulturne dediščine (Pripravil: ZVNKD Novo mesto, marca 1989)
-Odlok o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin družbenega plana Občine Črnomelj za obdobje 1986-1990 (Ur.l. RS, 45/95)
-Odlok o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Črnomelj za obdobje 1986-1990 ter plana Občine Črnomelj za obdobje 1986-1990 prostorskih sestavin družbenega plana (SDL, 3/889
-ODLOK O RAZGLASITVI KRAJINSKEGA PARKA LAHINJA (SDL, 3/88)
-ODLOK O SPREMEMBAH IN DOPOLNITVAH ODLOKA O RAZGLASITVI KRAJINSKEGA PARKA LAHINJA (Ur.l.RS 73/98)

-GOZDNO GOSPODARSKI NAČRT ZA GOSPODARSKO ENOTO ADLEŠIČI (izdelan za obdobje 1993-2002; Izdelovalec: Zavod za gozdove Slovenije, območna enota Novo mesto)

4.4. IDENTIFIKACIJA MANJKAJOČIH PODATKOV

Kmetijstvo

Za željeno sonaravno kmetovaneje v parku bi bilo potrebno izvesti vrsto študij, ki bi utemeljevale in določale določene potrebne aktivnosti.
Navajamo sledeče:

Varstvo narave

1. Temeljne raziskave flore in favne in valorizacija
2. Kartiranje biotopov
3. Geološke raziskave opuščenih peskokopov in izdelava načrta sanacijske ureditve kamnoloma v Malem Nerajcu
4. Spremljanje kakovosti vode

Kmetijstvo

1. Temeljita pedološka analiza tal na obdelovalnih površinah
2. Raziskave in analize primernosti uvajanja avtohtonih agrokultur
3. Priprava navodil izvajanja optimalnega sonaravnega in biokmetovanja
4. Identifikacija možnih kanditatov, ki so pripravljeni izvajati sonaravno in biokmetovanje
5. Izdelava agrokarte

Gozdarstvo

1. Analiza poseganj v gozd v nasprotju z gozdnogospodarskim načrtom
2. Priprava podrobnejših smernic gozdnega gospodarjenaja na zavarovanem območju

Kulturna dediščina

Temeljne arheološke raziskave
Valorizacija objektov kulturne dediščine v parku in bližnjih naseljih.

Lov in ribolov

1. Uskladitev lovsko in ribiško gojitvenih načrtov s smernicami naravovarstva

Domača obrt in kulturni običaji

1. Raziskave možnosti razvoja domače obrti v naseljih vezanih na park
2. Raziskave kulturnih običajev in možnosti njihove obuditve

4.5. OPREDELITEV SREDNJEROČNIH IN KRATKOROČNIH CILJEV UPRAVLJANJA

4.5.1. Opredelitev srednjeročnih ciljev

- priprava na izdelavo in sprejetje prostorsko ureditvenih pogojev in ureditvenih načrtov za posamezna območja v območju krajinskega parka Lahinja
- določitev upravljalca parka

Ureditev infrastrukture:

a) vodovod:
- Mala Lahinja - Črešnjevec
- črpalnica Črešnjevec
- Črešnjevec - Knežina
- rezervoar Belčji vrh
- vzpostavitev črpalnice pri Malem Nerajcu in rezervoarja Cirnik
- poglabljanje vrtine pri Malem Nerajcu

b) kmetijska infrastruktura:
- v Malem Nerajcu
- na Knežini
- na okljuku v Pustem Gradcu
- pot po parku
- pot Črešnjevec - Knežina
- ureditev bankin na cesti Mali Nerajec - Mala Lahinja

c) parkirišča
- pri kamnolomu Nerajec
- na Belčjem vrhu
- v Malem Nerajcu
- v Velikem Nerajcu

d) električno omrežje
- nov DV za malo Lahinjo in Črešnjevec s TP V Mali Lahinji (zemeljska izvedba)
- prestavitev zračnega DV 20 KV Dragatuš - Vinica z odcepi za kamnolom Veliki in Mali Nerajec, Belčji vrh
- prestavitev nadnapetostnih vodov do naselij Pusti Gradec, Šipek, Veliki Nerajec, Mali Nerajec Črešnjevec, Knežina, Belčji vrh, Mala Lahinja

e) telefonsko omrežje
- zamenjava zračnih vodov z zemeljskimi v naseljih Pusti Gradec, Šipek, Veliki Nerajec, Mala Lahinja, Belčji Vrh, Črešnjevec, Knežina, Mali Nerajec

f) ravnanje z odpadki
- popis črnih odlagališč
- sanacija črnih odlagališč
- preprečevanje nastajanja novih črnih odlagališč odpadkov

g) sanacija kamnolomov na območju parka
- kamnolom pri Malem Nerajcu
- kamnolom Veliki Nerajec
- peskokopa pod Belčjim vrhom in pred Malo Lahinjo

h) izobraževanje za potrebe parka in njegovega razvoja iz področij:
- kmetijstva
- turizma
- dopolnilnih dejavnosti
- ostalo glede na potrebe parkovnega razvoja

i) ureditev poti obhoda
- označitev parka in značilnosti po parku

j) izdelava študij (navedene v poglavju 4.4.)

Kulturna dediščina
Temeljne arheološke raziskave
Valorizacija objektov kulturne dediščine v parku in bližnjih naseljih.

Lov in ribolov
1. Uskladitev lovsko in ribiško gojitvenih načrtov s smernicami naravovarstva

Domača obrt in kulturni običaji
1.Raziskave možnosti razvoja domače obrti v naseljih vezanih na park
2. Raziskave kulturnih običajev in možnosti njihove obuditve

4.5.2. Opredelitev kratkoročnih ciljev

- priprava gradiva za izdelavo prostorsko ureditvenih pogojev
- oblikovanje kriterijev za določitev upravljalca
- izobraževanje lokalnega prebivalstva za področje turizma, kmetijstva in dopolnilnih dejavnosti
- ureditev parkirišča v Velikem Nerajcu in pri kamnolomu Veliki Nerajec
- sanacija in oprema kamnoloma v Velikem Nerajcu
- izdelava projekta označitve po novi metodologiji
- ureditev krajevne poti v Mali Nerajec
- priprava dokumentacije za rezervoar Belčji vrh
- popis črnih odlagališč in sanacija teh

4. 6. DOLOČITEV KRITERIJEV ZA OPREDELITEV UPRAVLJALSKIH OBMOČIJ

Da smo lahko oblikovali cilje programa varstva , smo najprej oblikovali cilje strategije varstva.

Cilji strategije varstva:

1. Varstvo in ohranitev življenjskih prostorov ogroženih živalskih in rastlinskih vrst
2. Vzpostavitev učinkovitega upravljanja
3. Trajnostno gospodarjenje in zagotavljane biološke in krajinske raznovrstnosti
4. Optimalno aktivno vključevanje državnih in občinskih sektorjev in lokalnega prebivalstva
5. Integracija ciljev varstva biološke in krajinske raznovrstnosti in trajnostne rabe v vse dejavnosti, ki so prisotne v parku
6. Izobraževanje lokalnega prebivalstva
7. Zagotovitev finančnih sredstev za realizacijo varstva in razvoja parka

Opredelitev upravljalskih območij je sledila na podlagi osnovnih izhodiščnih kriterijev:

1. Varovanje znanih življenjskih prostorov ogroženih in redkih rastlinskih in živalskih vrst
2. Varovanje in vzdrževanje objektov kulturne dediščine
3. Varovanje in ohranjanje kulturne krajine
4. Varovanje voda v parku
5. Varovanje gozda
6. Varovanje in ohranjanje značilnih pojavov v pokrajini
7. Varovanje podtalnice
8. Varovanje parcelacije zemljišč
9. Ohranjanje in razvoj naselij povezanih s parkom

4.7. OCENITEV MOŽNOSTI IZBOLJŠANJA EKOLOŠKIH RAZMER

Dejstvo je, da je območje parka ekološko izredno občutljivo, saj je leži na plitvem krasu, kjer je nivo talne vode nekaj metrov pod površjem.To dokazujejo plitve kraške jame, nazorno predvsem udorna vrtača Glušenka sredi kmetijsko obdelanih njiv in kraška jama Djud.Prav ta ekološka izredna občutlivost zahteva izredno sonaravno gospodarjene.

Da bo območje parka ostalo ekološko neobremenjeno je potebno:

1. Zagotoviti izredno tehtno in usmerjeno sonaravno kmetovanje.
Da se bo le to izvajalo, bo potrebno organizirati številna predavanja na temo: - Občutljiv kraški svet, kmetovnje prijazno naravi, verjetno tudi določene natečaje za pridobitev licenc - naprimer: izdelki iz KP Lahinja.

2. Izvajati strogi nadzor nad izvajanji vseh del v parku.

3. Omejiti turistične skupinske obiske po parku, skupin večjih od 30 oseb naenkrat.

4. Pripraviti letake z obrazložitvijo obnašanja v parku.

5. *Pripraviti in zagotavljati subvencije in stimulacije za sonarvano kmetovanje.*

6. *V naseljih zagotoviti gradnjo kanalizacijskega omrežja, oziroma skupinskih čistilnih* naprav.

7. *Na rekah in potokih izvajati nujna redna sanitarna vzdrževalna dela.*

8. *Urediti vso potrebno infrastrukturo za potrebe turizma (npr.kemični WC…)*

6. CELOSTNI PROGRAM UPRAVLJANJA

5.1. CONACIJA IN OPREDELITEV MOŽNIH UPRAVLJALSKIH OBMOČIJ

5.1.1. CONA 1 - Območje brez posegov

1. Lahinjski lugi – osrednji del

Osrednji del lugov je močno zaraščen z močvirsko vegetacijo in zato tudi neprehoden. Človek je tu že opustil kakršno koli rabo. Omejen je obisk izključno za znanstveno – raziskovalne namene.

2. Kraške jame (Zjot, Glušenka, Šipek, Pečina)

To so območja, kjer je potrebno zaradi naravnih danosti in vsebine kulturne dediščine omejevati ali pa tudi spodbujati določeno rabo. Za ta območja veljajo strožji varstveni režimi za posamezne zvrsti dediščine in splošni varstveni režim za območja, kjer so dovoljeni določeni posegi v prostor in razvoj določenih dejavnosti za potrebe turizma.

5.1.2. CONA 2 - Območje omejene rabe

Sem sodijo posamezna vrednejša območja, objekti naravne in kulturne dediščine ter poplavne površine ob reki in potoku.

1. Nerajski lugi
- rastišča ogroženih rastlinskih vrst
- vlažni travniki
- njivske površine
- površine v zaraščanju

2. Reka Lahinja
- izvirno območje
- struga reke
- brežina
- poplavni travniki

3. Potok Nerajčica s pritoki in izviri
- brežina potoka
- poplavni travniki

4. Močvirje Mlaka

5. Kamnolom Mali Nerajec

6. Kraško polje Zjot

7. Kamnolom Veliki Nerajec

8. Lahinjski Lugi- valažni travniki

9. Prazgovinsko naselje Pusti Gradec

10. Gomile Šipek in Veliki Nerajec

11. Cerkev Vseh svetnikov, Pusti Gradec

12. Žaga in mlin, Pusti Gradec

13. Kapelica v Mali Lahinji

14. Etnološki objekti v Mali Lahinji

15. Gozdne površine v parku

16. Izvir Topličica

17. Izvir ob Lahinji

5.1. 3 CONA 3: Območja ekstenzivne rabe

Med območja ekstenzivne rabe uvrščamo območja značilne kulturne krajine obdelovalne površine in travnike, ki dajejo pokrajini svojevrsten pečat, saj se tu odvija še tradicionalna raba tal. Varstveni režimi so nekoliko manj strogi. Območje je namenjeno odpiranju tradicionalnih dejavnosti in turizmu, industrija ni zaželjena.

5.1.4. CONA 4:območja usmerjene rabe

Med območja usmerjene rabe uvrščamo območja namenjena poselitvi in rekreaciji:
-Naselje Mala Lahinja
Obrobna naselja parka (Veliki Nerajec, Mali Nerajec, Pusti Gradec, Belčji Vrh, Črešnjevec)

5.2. PROGRAMI UPRAVLJANJA PO DEJAVNOSTI IN CONAH

5.2. 1. CONA 1: območje brez posegov

Lahinjski Lugi – osrednji del
Območje se namensko prepušča naravnemu razvoju
Režim: niso dovoljeni nobeni posegi
Dejavnosti: omejene so vse dejavnosti, ki bi lahko ogrozile naravno ravnotežje

5.2.2. CONA 2: območje omejene rabe

To območje v večini obdaja območja, ki so bila že izločena v prvo cono. Sem sodijo območja, kjer je raba zaradi naravnih danosti in značilnosti omejena, ter območja, kjer je potrebno z določeno rabo aktivno ohranjati željeno stanje.

Torej sem sodijo območja, ki so pomembna z vidika varovanja biotopske raznovrstnosti, vodnih virov, naravne in kulturne dediščine ter območja pomembna v kulturno-zgodovinskem smislu.

NERAJSKI LUGI – NARAVNI REZERVAT

1. Poplavni vlažni travniki

kmetijstvo
- dovoljene košnje v suhem in sicer prva košnja po 15 juniju,
- prepovedana uporaba kakšnih koli agrokemičnih sredstev in umetnih gnojil,
- prepovedana uporaba gnojevke,
- vzdržuje se stanje živic in posameznih vrbovih sestojev,
- prepovedani so hidromelioracijski in agromelioracijski posegi,
- spreminjanje reliefa ni dovoljeno,
- sprememba kulture zemljišča(vlažnega travnika) ni dovoljena,

- hrup je dovoljen le v času košnje -predlaga se izvajanje ročne košnje, ki se naj bi subvencionirala ali pa uvedla kot turistični dogodek;

turizem:
- prepoved obiska lugov izven poti,
- prepoved hrupa (kričanje),
- predlaga se - ročna košnja v Lugih; obnoviti staro tradicijo - določiti dan košnje v Lugih kot turistično zanimiv dogodek;

gozdarstvo:
- zdržuje se stanje v gozdu,
- prepoved zasajanja s smreko in drugimi iglavci,
- prepoved izvajanja posegov, ki bi spremenili rastiščne razmere;

infrastruktura:
- vzdržujejo se obstoječe poti,
- prepoved gradnje novih poti,
- zračni vodi so prepovedani,
- obstoječi se izvedejo podzemsko izven Lugov, naprimer po poti,
- vodovod - sanira se izvedena trasa vodovoda(planiranje terena);

1. Rastišče navadnega mariskovja

kmetijstvo
- vzdržuje se stanje tako, da je onemogočena zarast,
- izvede se sanitarno čiščenje rastišča (odstranitev grmovne in drevesne zarasti v skladu s smernicami Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Novo mesto),
- kakršni koli posegi, ki bi lahko uničili ali prizadeli rastišče, so prepovedani,
- izvaja se košnja 1x letno pozno poleti.

infrastruktura
- zračni vodi se izvedejo podzemsko in ne skozi rastišče temveč po poti,

Rastišče močvirske kukavice

kmetijstvo:
- dovoljena je prva košnja po 16. juniju,
- prepovedana je uporaba kakršnih koli agrokemičnih sredstev in gnojnice ali mineralnih gnojil,
- košnja se izvaja v sušnem obdobju,
- prepoved hidromelioracijskih in agromelioracijskih posegov,
- prepovedane so vse dejavnosti, ki bi lahko kakor koli prizadele rastišče,
- prepoved trganja in ruvanja močvirske kukavice,
- uvede se stimulacija oziroma nagrada za gospodarjenje v skladu z režimom.

Površine – parc. št. 197 in 200/1

Na teh površinah se lahko izvaja le biološko kmetovanje oz. kmetovanje brez uporabe agrokemičnih sredstev in gnojenja z gnojevko in uporabo umetnih mineralnih gnojil.
Uvede se začetna stimulacija za tovrstno kmetovanje.

Površine v zaraščanju
Izvajajo se redna sanitarna sanacijska dela: čiščenje obrežne zarasti in zarasti na travniških površinah v obsegu, da se ne okrni ekološko ravnotežje in bistveno spremeni krajinska tipika območja.

REKA LAHINJA

Izvirno območje - Zajem – glavica

vodnogospodarstvo:
- vzdržuje se stanje izvirnega območja,
- odstrani se odvečna zarast,
- v kolikor je onemogočen pretok, se čisti izvirna struga,
- izvaja se redna košnja okolice izvira,
- skrbi se za označitev izvira in ostalih tabel v izvirnem območju,
- v gozdu se izvaja gozdni red,
- vsaj enkrat letno se kontrolira kvaliteta vode v izviru,
- prepovedani so kakršni koli posegi v izvirno območje, ki bi lahko degradirali oz. razvrednotili izvir,
- prepovedano je poglabljanje izvirne kotanje in same struge v gozdu,
- dovoljuje se kontrolirano čiščenje izvirnega dna

struga reke
vodnogospodarstvo
- v strugi so dopustni vodnogospodarski posegi, ki bi izboljšali pretočnost vode,
- mestoma se izvaja sanitarno čiščenje obrežne zarasti in s tem omogoči dostop do vode,
- čolnarjenje po reki je dovoljeno le na odseku okljuka v Pustem Gradcu,
- sanacija jezu se izvaja v skladu s konservatorskimi navodili - kamnita zložba brez vidnega betona,
- sanacija brvi in mostu se izvede po potrebi brez uporabe zaščitnih kemičnih sredstev in v soglasju s pristojnim zavodom,
- ribolov se izvaja v skladu z gojitvenim načrtom, vendar le na odseku Pusti Gradec,
- potapljanje v reko na okljuku reke v Pustem Gradcu je prepovedano,
- odnašanje kakršnih koli predmetov kulturne vrednosti iz reke je prepovedano,
- lahko se izvede nova brv pri Vidrini,vendar v leseni izvedbi.

poplavni pas ob reki

kmetijstvo:
- prepovedana uporaba agrokemičnih sredstev, gnojevke in mineralnih gnojil,
- vzdržuje se redna košnja.

POTOK NERAJČICA

izvir Okno

vodnogospodarstvo

- izvaja se redno čiščenje izvira in okolice,
- ureditev izvirnega območja za javne potrebe se izvaja v skladu s posebnimi smernicami zavoda.

izviri Krnica, Stepanjec

vodnogospodarstvo

- izvajajo se redna vzdrževalna dela,
- ureditev izvirnega območja za javne potrebe se izvaja v skladu s posebnimi smernicami zavoda,
- izvede se označitev izvirov.

struga potoka z brežino

vodnogospodarstvo

- izvajajo se redna vzdrževalna sanitarna in sanacijska dela,
- posegi v potok, ki bi ga lahko razvrednotili, so prepovedani (regulacija!),
- gospodarjenje z ribami se izvaja v skladu z gojitvenim načrtom,
- sanira se most ob sotočju z Lahinjo, postavi se lesena varovalna ograja,
- dedrokirurško se sanira vrba ob sotočju,
- starejša drevesa se primerno obrežejo,
- na mostu na regionalni cesti se aluminijasta ograja zamenja z leseno(upošteva se kriterij varnosti).

MLAKA – močvirni biotop

kmetijstvo:

- zagotavlja se enkrat letno košnja – ročno,
- kakršno koli poseganje v talne razmere niso dopustne,
- pot ob mlaki se normalno vzdržuje,
- prepovedano je izsuševanje mlake

infrastruktura:

- skrbi se za oznako na samem mestu postavitve,
- vzdržuje se pot ob mlaki

V kolikor se lastnik ne strinja z režimom, se predlaga odkup, oziroma subvencija za vzdrževanje stanja.

KRAŠKO POLJE ZJOT

posegi v prostor

- zaželjeno je sanitarno čiščenje območja,
- drugi posegi niso možni

kmetijstvo
- pripravi se oznaka polja,
- prepovedana je uporaba agrokemičnih sredstev, gnojevke in mineralnih gnojil,
- prepovedani so posegi, ki bi lahko razvrednotili značilnost polja (poseg v občasno strugo in ponor prepovedan),
- redna košnja v sušnem obdobju,
- prepoved poseganja v suho strugo(košenje je dovoljeno),
- izvede se sanitarno čiščenje v okolici jame, odpre se okolica vhoda v jamo in naravnega mosta.

KAMNOLOM - MALI NERAJEC

gospodarska raba
- pripravi se načrt sanacije opuščenega kamnoloma
- v kamnolomu se lahko oblikujejo površine za rekreacijske potrebe,
- pripravi se geološko tolmačenje kamnoloma s posebno tablo,
- primerno se sanira obstoječa zbiralnica mleka,
- sanacija kamnoloma lahko vključuje ureditev parkirišča za potrebe parka,
- prepovedano odlaganje in deponiranje kakršnega koli materiala (les, kamenje, zemlja, smeti).

KAMNOLOM - VELIKI NERAJEC

gospodarska raba:
- sanacija se izvaja po izvedbenem načrtu (Sovinc,VGI, Begrad, Črnomelj),
- del platoja se lahko uredi za potrebe parkirišča parka,
- uredi se peš pot skozi kamnolom,
- prepovedano je vnašanje neavtohtonih rastlinskih in živalskih vrst,
- kamnolom se lahko uredi kot učilnica v naravi s primernim popularizacijskim materialom,
- odstranijo se vsi dotrajani objekti vključno elektro objekti.

monitoring
- preneha se nadaljnje izkoriščanje kamnoloma po letu 2000

Posebej velja poudariti ,da bi bilo potrebno določiti upravljalca saniranega kamnoloma, saj se načrtuje kamnolom kot nadomestna učilnica v naravi za potrebe izvajanja naravoslovnih aktivnosti na šolah.

LAHINJSKI LUGI – vlažni travniki
- izvaja se redna prva košnja po 15. juniju v sušnem obdobju,
- prepovedana uporaba agrokemičnih sredstev in umetnih gnojil in gnojevke,
- trasira se sprehajalna steza v dogovoru z lastniki zemljišč,
- prepovedano posegati v talne razmere (izsuševanje...).

PRAZGODOVINSKO NASELJE PUSTI GRADEC

Obsega okljuk reke in samo reko.

kmetijstvo:

- prepovdano globoko oranje,
- na okljuku se zagotavlja redna košnja,
- prepovedano spreminjati travniško kulturo -travnik v njivo,
- obstoječa njiva se opusti, najde se nadomestna njiva za obdelovanje,
- prepovedano je sajenje dreves ,
- ohranjaje travniške kulture na celotnem okljuku,
- prepovedano je kakršno koli poseganje v zemljsko plast razen za znanstveno raziskovalne namene.

znanost in raziskave

V bodoče bi veljalo izvesti arheološka izkopavanja, ki bi razodela zgodovino tega kraja.

urejanje prostora

- prepovedana je kakršna koli gradnja in postavljanje začasnih objektov in predmetov,
- uredi se dostopna pot k cerkvi,
- odstrani se fizična ovira v sklopu Klepčeve ograje,
- na vhodnem delu se odstranijo neavtohtona drevesa in smreke,
- sanira se hrast.

Za celoten okljuk se izdela načrt ureditve okljuka za potrebe usmerjenega turizma. Obstoječi objekti se obnovijo v skladu s smernicami Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine.

turizem in rekreacija:

Okljuk je turistično najbolj zanimiv, zato je nujno pristopiti k tehtni prezentaciji in ureditvi celotnega okljuka z vsemi objekti kulturne dediščine za obisk javnosti. Ureditev javnih sanitarijev je možna le znotraj obstoječh objektov. Gostinsko ponudbo je možno vzpostaviti le v samem naselju in ne na okljuku. Ribolov se izvaja v skladu z gojitvenim načrtom, s tem da se uredijo možni dostopi do vode z lastniki zemljišč. Čolnarjenje se na reki na določenem odseku lahko izvaja, s tem da si izvajalec ponudbe pridobi ustrezno koncesijo.Obstoječi agenciji se poda koncesija za vodenje in trženje parka vsaj na tem območju parka.

GOMILNI GROBIŠČI ŠIPEK – VELIKI NERAJEC

posegi v prostor:

- poseganje v območje gomil ni dovoljeno, razen sedanje oblike rabe,
- lahko se izvede označitev z opisom na licu mesta.

kmetijstvo:

Izvaja se sedanja oblika kmetistva, brez poseganja v kulturne plasti.

CERKEV VSEH SVETNIKOV S POKOPALIŠČEM

posegi v prostor;
-izvajajo se obnovitveni in konservatorski posegi v skladu z konservatorskimi navodili Zavoda,
-sanira se obzidje pokopališča,
- novih grobov na pokopališču se ne odpira,
-pokopavanje in vzdrževanje pokopališča se izvaja v skladu s pokopališkim redom,
- vzpodbudi se postavljanje preprostih kamnitih oziroma litoželeznih, kovanih nagrobnikov in obnova obstoječih.

MLIN IN ŽAGA V PUSTEM GRADCU

gospodarska raba
- novi posegi na žagi in mlinu so možni v soglasju s pristojno varstveno službo,
- vzpodbudi se aktivno mlinarstvo in žagarstvo,
- uredi se hipoteka nad objekti, ki jih je obnovila država.
- omogočen mora biti stalen neoviran javni dostop k reki in brvi

koncesija
Podeli se koncesija za rabo vode za potrebe mlinarstva in žagarstva.

KAPELICA V MALI LAHINJI
- izvedejo se vzdrževalna dela na kapelici , obnova fasade in ureditev okolice.

ETNOLOŠKI OBJEKTI
urejanje prostora
- izvede se temeljita inventarizavija in valorizacija etnološke dediščine,
- pripravijo se navodila, programi in načrti obnove objektov,
- upoštevajo se vrednote objektov in ohranitev njihove prvotne namembnosti,
- prouči se možnost obnove za potrebe turizma(spalne kapacitete).

GOZD

V gozdu se gospodari v skladu z gozdnogospodarskim načrtom, posveča se večja skrb negi gozda in vzpostavljanju gozdnega reda. Nestrokovno izvedene pogozditve s smreko se nadomestijo z novo zasaditvijo z listavci.

IZVIR TOPLIČICE

vodnogospodarstvo
Izvede se sanitarno čiščenje izvira in dostopa. Možnost javnega dostopa do izvira se uredi z lastniki zemljišč.

IZVIRI OB REKI LAHINJI

vodnogospodarstvo
Izvede se temljita evidenca izvirov in sanitarno čiščenje izvirnih kotanj, okolice in dostopov.

5.2.3. CONA 3 - Območje ekstenzivne rabe

Njivske obdelovalne površine
1. Na njivah se izvaja kmetovanje prijazno naravi: omejena uporaba agrokemičnih sredstev in umetnih gnojil;
2. Izbor agro kultur temelji na avtohtonih kulturnih rastlinah;
3. Ohranjajo in obnavljajo se njivske površine oblikovane v terasah;
4. Ohranjajo in vzdržujejo se žive meje, živice in posamezna drevesa;
5. Vzdržujejo se poljske poti;
6. Ohranja se obstoječa parcelacija.

Travniki
1. Vzdržujejo se z redno košnjo in tradicionalnim načinom rabe;
2. Ohranjajo se obstoječe travnate površine in parcelacija;
3. Vzdržujejo se dostopne poti;
4. Prepovedana je uporaba umetnih gnojil.

Steljniki
V parku je malo steljnatih površin. Lepo ohranjen primer steljnika je pri Pustem Gradcu. Na površinah primernih za steljarjenje se priporoča vzpostavitev steljarjenja. Na že ohranjenih površinah pa se steljarjenje ohranja.

5.2.4. CONA 4- Območje usmerjene rabe

1.OBMOČJA NAMENJENA POSELITVI

To so vsa obrobna naselja in naselje Mala Lahinja. Pripravijo se načrti ureditve naselij. Načrti morajo vsebovati ureditev posameznih domačij za potrebe turizma na vasi s poudarkom ohranjanja identitete vaške arhitekture, razvijanje domače obrti in ustreznih dopolnilnih dejavnosti na kmetiji, poudarek na urejenih kmetijah, urejanje zelenih vaških javnih površin, ohišnic, rekreacijske površine vezane na naselja.....

2.REKRACIJSKE POVRŠINE IN POVRŠINE NAMENJENE TURISTIČNI PONUDBI

Taborni prostor - Klepec
Obsega izključno le površine označene na karti. V 10 metrskem pasu ob reki se ne sme odvijati nobena vrsta aktivnosti, ki bi terjala poseganje v tla. Postavljanje šotorov se izvaja izključno na določenih prostorih. Ureditev sanitarijev je možna le s kemičnimi WC.

Pot obhoda po parku

Pot obhoda je označena na karti. Na označenih odsekih je potrebno pridobiti dovoljenja lastnikov zemljišč. V kolikor bodo zahtevali odškodnino, se jim ta izplača v skladu z merili, ki jih določi občina.

Pot je sicer opremljena s smerokazi in pojasnjevalnimi in označevalnimi tablami. Pripravijo se še posamezne označevalne table za posamezne objekte spomenikov in naravnih znamenitosti. Pot se redno vzdržuje in obnavljajo se označitve poti. Na določenih odsekih se priporoča ureditev počivališč opremljenih s klopmi, koši za smeti....

5.3 PREDLOG UPRAVLJANJA IN DOLOČITEV NOSILCEV UPRAVLJANJA

Vse dosedanje aktivnosti, ki so bile že upravljalskega značaja je dosedaj v glavnem vodil Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Novo mesto in občina Črnomelj. Večje aktivnosti krajevne skupnosti ni bilo zaznati, so bili pa toliko bolj aktivni Agencija Klepec in Društvo Krnica. Slednji so pokazali interes zagotavljana vodenja po parku, prodaji izdelkov domače obrti in nekaterih domačih proizvodov. Ker med njimi ni bilo zaslediti zglednega sodelovanja, bi veljalo ponuditi koncesijo upravljanja Krajevni skupnosti Dragatuš. Glede na to, da je v Beli krajini že kar nekaj zavarovanih območij, bi bilo racionalno ustanoviti skupnega upravljalca zavarovanih območij za celotno Belo krajino. To vlogo bi lahko prevzela obstoječa Agencija za razvoj in le ta bi sklenila koncesije za posamezna upravljanja določenih dejavnosti.

Ko je *Upravljalski načrt* sprejet, odlok določa, da občina imenuje na podlagi javnega razpisa upravljlca parka, lahko pa tudi poda *koncesije* za posamezne aktivnosti v parku kot so strokovno vodenje, gostinska ponudba, izdelava spominkov....

Upravljalec je lahko:

- javni zavod za varstvo
- agencija - javna ali zasebna - (zapolsen mora biti strokoven kader)
- krajevna skupnost s strokovnim kadrom
- društvo, ki ima v ustanovitvenem aktu sprejeto tovrstno dejavnost

Upravljalec je tako dolžan izvajati upravljanje v skladu z upravljalskim načrtom, pripravljati in skrbeti za realizacijo letnih programov, skrbeti za popularizacijo zavarovanega območja, skrbeti za usklajeno ponudbo parka javnosti, organizirati različne aktivnosti v smislu varovanja in ohranjanja parka in seveda nadzirati aktivnosti v parku....

Da se bi upravljanje parka izvajalo strokovno, bi morala biti zagotovljena popolna kadrovska zasedenost: biolog, agronom, gozdar, arhitekt, ekonomist. Prav kadrovska zasednost bi bila preveliko finančno breme za občino, zato bi veljalo ustanoviti skupnega strokovno močnega upravljalca za vsa zavarovana območja v Beli krajini in pri tem si zagotoviti finančno pomoč države, saj ima Bela krajina republiško pomemben park Krajinski park Kolpa.

Upravljalec parka mora izpolnjevati določene pogoje, ki jih pripravi občina po sprejetju programa varstva. Pri oblikovanju razpisnih pogojev morajo biti predhono oblikovani prednostni kriteriji za določitev upravljalca parka. Prednost pri izboru naj bi imeli kandidati, ki z referencami dokažejo dosedanje aktivno varstveno delo na področju parkovnega varstva.

5.4. PPREDLOGI PROGRAMOV

5.4.1.Kmetijstvo

1. Predelava kmetijskih pridelkov
2. Prodaja domačih izdelkov na domu v okviru kmetij odprtih vrat
3. Trženje kmetijskih proizvodov z zaščitno znamko
4. Obnova tradicionalnih dejavnosti - predelava lanu in izdelovanje domačega platna, žganjekuha, predelava lesa, predelava žit (mlinarstvo)
5. Dopolnitev ponudbe na turističnih kmetijah in kmetijah odprtih vrat s čebeljimi pridelki (med, med v satju, propolin...) in hkrati s tem spodbuditi razvoj čebelarstva
6. Občasne storitve - peka kruha in peciva za prodajo na turističnih kmetijah
7. Uvajanje turizma na kmetiji s poudarkom pri ponudbi na kulinariki, ki je značilna za to območje (kulinarnični izdelki iz ajde)
8. Ponudba turizma na kmetiji skozi popularizacijo parka - organiziranje pohodništva ter turistično-zabavnih prireditev
9. Program uvajanja in usposabljanja za nove dejavnosti, ki jih narekuje parkovno varstvo.

Predlogi novih projektov:

1. Gašperič Pavla, Šipek 6, Dragatuš
   gradnja hleva za 14 krav molznic in 8 govejih pitancev
   Predračunska vrednost investicije: 3,6 mio SIT

2. Vardjan Vera, Vel.Nerajec 18/a, Dragatuš
   nakup plemenskih živali - koz
   Predračunska vrednost investicije: 0,7 mio SIT

3. Rožman Bojan, Mala Lahinja 4, Dragatuš
   ureditev mlekarne in nakup opreme
   Predračunsak vrednost investicije: 2 mio SIT

4. Preprečevanje zaraščanja kmetijskih površin

5. Organiziranje svetovanja in izobraževanja

6. Reja drobnice (ovce, koze)

7. Naprava sadovnjaka

8. Bio pridelovanje kmetijskih pridelkov in usposabljanje za bio kmetovanje

9. Aktiviranje neizkoriščenih in propadajočih prostorov

5.4.2. Turizem in dopolnilne dejavnosti

TURIZEM - Predlogi projektov

1. Naselje Veliki Nerajec

1.1. Turizem na kmetiji Kambič
- tkanje domačega platna
- turistične sobe
- turistično posredovanje
- ježa konj, prevozi s kočijo

Predračunska vrednost naložbe: 4,7 mio SIT
Viri: 66 % lastna sredstva
34 % kredit iz sredstev za spodbujanje razvoja demografsko ogroženih območij v Republiki Sloveniji (10-kilometrski obmejni pas)
Izdano gradbeno dovoljenje za rekonstrukcijo stare hiše

1.2. Turizem na kmetiji Metež
- turistične sobe v obnovljeni stari hiši
- turistični spomeniki iz lesa (izdelava)
- reja drobnice (koze) in predelava mleka

Ocena vrednosti naložbe: 6,0 mio SIT

1.3. Informacijski center parka
- ureditev sanitarijev
- izdelava pojasnjevalne table

Ocena vrednosti: 350.000,00 SIT

1.4. Društvo Krnica
- pot kočije - ureditev poti

Ocena vrednosti: 1.000.000,00 SIT

2. Naselje Pusti Gradec

2.1. Mlin in domačija Klepec
- gostinska ponudba v povezavi z okoliškimi gospodinjami (belokranjska kulinarika)
- 2.2. Turistična kmetija Kunič

- adaptacija stare hiše v naselju Črešnjevec (turistične sobe)
- oprema prizidka k hiši v Pustem Gradcu za sprejem večjega števila gostov (obiskovalcev krajinskega parka): oblika kmetije odprtih vrat s ponudbo lastne hrane in pijač

Ocena vrednosti naložbe:
- adaptacija stare hiše: 8 mio SIT
- oprema prizidka: 1,5 mio SIT
Dokumentacija je pripravljena delno.

2.3. Turistična kmetija Klepec
- turistične sobe v mansardi nove hiše
- izdelava (šivanje spominkov in ostalih izdelkov iz domačega platna)

Ocena predračunske vrednosti: 5 mio SIT
Projektna naloga v pripravi.

3. Naselje mali Nerajec

3.1. Gostišče Moravec
- povečanje za 60 sedežev (na skupno 135)
- gojenje ovac, pridelava poljščin (ajda) na lastni kmetiji za razširitev gostinske ponudbe

3.2. Samostojni podjetnik Panjan
- turistične sobe v mansardi stanovanjske hiše (predlog projekta)

Vrednost naložbe: 7,0 mio SIT

3.3. Kmetija Panjan
- turistične sobe v sedanjem gospodarskem poslopju (predlog projekta)

Ocena vrednosti naložbe: 3,5 mio SIT

3.4. Gostišče Balkovec
- dograditev (povečanje) gostinskega lokala (na 200 m2)
- apartmaji (14 ležišč) v podstrešju

Predračunska vrednost: 2,8 mio SIT
Viri financiranja: 64 % lastna sredstva
36 % kredit iz sredstev za demografsko ogrožena območja v Republiki Sloveniji
Projekti izdelani: gradbena dokumentacija je izdana delno.

4. Naselje Belčji Vrh

4.1. Podjetje West transport d.o.o.
- modernizacija prevoznega parka za mednarodni transport
- servisiranje vozil
- turistične sobe

Predračunska vrednost: 9,8 mio SIT
Viri financiranja: 50 % lastna sredstva
50 % kredit za demografsko ogrožena območja

4.2. Turizem na kmetiji Rogina
- preureditev stare kmečke hiše za turizem

Predračunska vrednost: 5,6 mio SIT
Viri financiranja: 35 % lastna sredstva
15 % kredit poslovne banke
50 % kredit za demografsko ogrožena območja

4.3. Turizem na kmetiji Prijanovič
- preureditev sedanje stanovanjske hiše v turistične sobe (po preselitvi v novo stanovanjsko hišo) - predlog projekta

5. Naselja Knežina

5.1. Turizem na vasi - zidanica Simonič
- objekt je gradbeno zaključen
- potrebna oprema

Ocena predračunske vrednosti: 1,5 mio SIT

Dopolnilne dejavnosti:

Predelava:

1. Klobučar Janez, Veliki Nerajec
   Predelava mesa - suhomesni izdelki in pozneje usmeritev v kmetijo odprtih vrat zaradi neposredne prodaje na domu
2. Dražumerič Vinko, Belčji vrh
   Predelava mesa in predelava sadja
3. Štrekelj Roman, Pusti Gradec
   Predelava lesa

4. Metež Jože, Veliki Nerajec
   Predelava lesa - izdelovanje manjših kosov

Domača obrt v povezavi z drugimi dejavnostmi:

1. Vardjan Vera, Veliki Nerajec
   Domača obrt:izdelovanje ljudskega instumenta (gudalo)
2. Kambič Janja, Veliki Nerajec
   Domača obrt: Obuditev pridelave in predelave lanu in izdelave domačega platna. Pozneje bo to v povezavi s turistično usmerjeno kmetijo.

5.4.3. Varstvo narave

- Temeljne raziskave flore in favne

Ocena vrednosti: 2.500.000,00 SIT

- Sanacija kamnoloma Veliki Nerajec

Ocena vrednosti: 500.000,00 SIT

5.4.4. Kulturna dediščina

- Obnova cerkve Vseh svetnikov in pokopališča

Ocena vrednosti: 56.000.000,00 SIT

5.5. NAČRT REALIZACIJE IZVEDBE CELOTNEGA PROGRAMA UPRAVLJANJA

Načrt realizacije izvedbe celotnega programa upravljanja je odvisen od sprejema programa na občinskem svetu po predhodnih obravnavah v posameznih naseljih in v krajevni skupnosti. Po sprejemu celotnega programa bodo izdelani letni programi izvedbe programa. Predviden finančni načrt za obdobje 1999 - 2004 je 370,3 mio SIT. Sam načrt izvedbe je vsekakor odvisen od vseh, ki živijo v in ob parku - kar pomeni od prebivalstva živečega na tem območju, od krajevne skupnosti kot širšega območja, od lokalne skupnosti - občine in tudi od države, kateri je interes po ohranjanju območij v republiki Sloveniji in s tem tudi na območju krajinskega parka Lahinja.

Realizacija načrta je odvisna od ljudi in finančnih sredstev, ki bodo na razpolago preko javnih razpisov za zavarovana območja oziroma za posamezne investicije po posameznih območjih in področjih.

Vsekakor je realizacija v prvi vrsti odvisna od upravljalca parka, katerega imenovanje oziroma določitev je prva naloga. Vzporedno s tem je potrebno urejevati komunalno gospodarsko infrastrukturo in vzdrževati obstoječo. Vedno in povsod mora biti prisotno izobraževanje lokalnega prebivalstva iz področij, ki pomenijo razvoj območja (kmetijstvo, turizem in dopolnilne dejavnosti...).

Upravljalec parka bo moral ob vsakoletnem programu vlaganj izdelati finančno konstrukcijo za posamezen projekt in kandidirati na razpise:
- Sklada za razvoj podeželja Ribnica,
- Ministrstva za ekonomske odnose in razvoj, ker gre hkrati za demografsko ogroženo območje,
- Ministrstva za okolje in prostor, na posamezne resorje odvisno za kakšen projekt oziroma investicijo gre.

Park brez ljudi ni park, zato je načrt realizacije odvisen kot smo že omenili od lokalnega prebivalstva. Potrebno je ohraniti število prebivalcev, kar bomo pa dosegli le z določenimi bonitetami in sicer preko ustrezne zakonodaje na področju:
- olajšav za prebivalce živeče na in ob zavarovanih območjih bodisi v okviru katastrskega dohodka ali drugih oblikah davčnih olajšav,
- olajšav za podjetnike oz. obrtnike, ki bi opravljali primerno dejavnost v ali ob parku,
- dodatnih olajšav za mlade družine živeče na zavarovanih območjih ob upoštevanju parkovnega režima.

Urediti bo potrebno sistem nadomestil za:
- preprečevanje prekomernega zaraščanja zavarovanega območja,
- pridelavo kmetijskih proizvodov (bio način),
- gospodarjenje na obdelovalnih površinah in v rezervatih v skladu z omejitvami.

Na lokalnem nivoju - v okviru proračuna za posamezno leto, pa bo potrebno opredeliti, da imajo prednost pri dodelitvi sredstev - subvencij in nadomestil za posamezna področja prebivalci oziroma podjetniki iz zavarovanih območij.

OKVIRNI FINANČNI PLAN NAČRTA REALIZACIJE

PROGRAMI:	SKUPAJ	ZA OBDOBJE					
		1999	2000	2001	2002	2003	2004
1. Izobraževanje lokalnega prebivalstva	4,3 mio	0,5	0,6	0,7	0,7	0,8	1
2 Upravljalec parka	46 mio	3,5	7	7,2	7,3	10	11
3. Infrastruktura:							
- ocenjena vrednost za vodovod	25o mio	20	30	50	50	50	50
- ocenjena vrednost za kmet.infrast.	23 mio	2	4	7	2	4	4
- ocenjena vrednost parkirišč	10 mio	1	2	1	2	2	2
- ravnanje z odpadki	6 mio	1	1	1	1	1	1
- sanacija kamnolomov	10 mio	0,5	1,5	2	1	2,5	2,5
4. Prostorski akti	10 mio	1	7	2	-	-	-
5. Kulturna dediščina	5 mio	0,4	1	0,6	3	-	-
6. Naravna dediščina	3 mio	0,5	1	1	0,5	-	-
7. Subvencije,nadomestila	6 mio	1	1	1	1	1	1
SKUPAJ	373,3 mio	31,4	56,1	73,5	68,5	71,3	72,5

5.6. TERMINSKI OKVIRNI PLAN IZVAJANJA PROJEKTOV

PROJEKT	*ČAS IZVEDBE*
A) Izobraževanje za potrebe prebivalstva živečega na in ob zavarovanem območju - - natančno opredeljeno z letnim planom	kontinuirano - natančno opredeljeno z letnim planom
B) DOLOČITEV UPRAVLJALCA PARKA	1999 - 2000
C: UREDITEV INFRASTRUKTURE:	1999 - 2004
C.1. Kmetijska infrastruktura	
- pot obhoda po parku	1999 - 2001
- ureditev brvi čez reko Lahinjo	1999
- ureditev parkirišča	1999 - 2002
- pot Veliki Nerajec - Knežina	1999 - 2000
- Mali Nerajec	1999
- pot Črešnjevec-Knežina	2000
- ureditev bankin Mali Nerajec - Mala Lahinja	1999 - 2000
C. 2. Vodovod	
- Mala Lahinja - Črešnjevec	2002 - 2004
- črpalnica Črešnjevec	2002 - 2004
- rezervoar Belčji Vrh	1999
- vzpostavitev črpalnice pri M.Nerajcu in rez. Cirnik	2002 - 2004
- poglabljanje vrtine pri Malem Nerajcu	1999 - 2004
C. 3. Električno omrežje*	1999 - 2004
C. 4. Telefonsko omrežje*	1999 - 2004
C. 5. Ravnanje z odpadki	1999 - 2004
C. 6. Sanacija kamnoloma na območju parka	1999 - 2004
C. 7. Prostorski cilji	
- priprava gradiva za izdelavo PUP in sprejem	1999 - 2001

* realizacija je odvisna od planov družb, na katere nimamo vpliva in zaenkrat tudi ne podatkov

D: OBNOVA IN VZDRŽEVANJE KULTURNE DEDIŠČINE

- dokončanje obnove cerkve Vseh svetnikov in pokopališča 1999 - 2004

E: RAZISKAVE NARAVNE IN KULTURNE DEDIŠČINE 1999 - 2004

5.7. DOLOČITEV PREDNOSTI PROJEKTOV

1. Izdelava PUP za območje krajinskega parka z izdelavo načrtov ureditve za določena območja
2. Temeljne raziskave flore in favne, valorizacija in smernice varstva (Nerajskih in delno Lahinjskih Lugov)
3. Raziskave in analize za uvajanje sonaravnega kmetovanja
4. Ureditev in vzdrževanje poti obhoda po parku
5. Izobraževanje lokalnega prebivalstva za področje kmetijstva, turizma in dopolnilnih dejavnosti...
6. Dokončna obnova cerkve Vseh svetnikov in pokopališča
7. Načrt ureditve za okljuk Lahinja v Pustem Gradcu za potrebe razvoja turizma
8. Sanacija peskokopa v Velikem Nerajcu
9. Izdaja vodnika po parku (ponatis)
10. Urejanje komunalno-gospodarske infrastrukture s poudarkom na vodooskrbi

6. VIRI IN LITERATURA:

Arhiv ZVNKD:
- Varstvene in razvojne možnosti parka, 1992
- Konservatorske smernice za vzdrževalna dela na reku Lahinji v KP Lahinja,1991
- Inventarizacija in valorizacija naravne in kulturne dediščine v povirju Lahinje, 1985
- Dolina Podturnščice - tipkopis,1983
- Fitocenološki popis v povirju Lahinje, tipkopis Andrej Seliškar,1984
- Rdeči seznam ogroženih praprotnic in semenk RS, varstvo narave, št.14,15,Ljubljana 1989
- Konservatorska navodila za agromelioracijske posege v KP Lahinja, tipkopis 1989,
- Projekt CRPOV KP Lahinja, Črnomelj, 1994
- Zloženka KP Lahinja, ZVNKD, Društvo Krnica, Občina Črnomelj, 1996